

-๙-

ธรรมและวินัยเหนือสิ่งอื่นใด

วัดป่าบ้านตาดนี้ ตามความเห็นของผู้รวบรวม มีสิ่งที่เห็นชัดเจนอยู่ ๒ ประการ คือ เข้มงวดด้านจิตตภาวนา และไม่ให้สิ่งใดมีคุณค่าเหนือธรรมเหนือวินัย วัดไม่เอนไปตามโลก และนอกจากนั้นยังมีข้อวัตรอื่นๆ อีก เช่น มีธุดงค์วัตรประจำใจ ยินดีในที่สุด สัสเลขธรรมและอื่นๆ ดังได้รวบรวมจากเทศน์ของท่านอาจารย์หลาย ๆ ตอนมาดังนี้

เข้มงวดด้านจิตตภาวนา

ท่านอาจารย์อบรมสั่งสอนพระเณรโดยเฉพาะ คือ ไม่ให้เห็นงานใดสำคัญยิ่งกว่างานถอดถอนกิเลส

“...เฉพาะวัดนี้เราเคยพูดเสมอ เรามีความเข้มงวดกวดขันกับทางด้านจิตตภาวนามากกว่าสิ่งอื่นใดทั้งนั้น สิ่งเหล่านั้นเพียงอาศัยชั่วระยะเวลา อย่าได้ถือมาเป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นการเป็นงานภายในวัดนี้ จะเป็นการให้เสียทางด้านจิตตภาวนาและเสียขนบธรรมเนียมประเพณีที่ครูบาอาจารย์พาดำเนินมา ซึ่งล้วนแล้วแต่เสาะแสวงหาความสงบ เดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ดูเรื่องของจิต เรื่องทั้งมวลจะไม่เกิดจากที่ใด แสดงออกจากที่ใด นอกจากออกจากจิตโดยถ่ายเดียวนี้เท่านั้น หากไม่สังเกตก็ไม่รู้ว่าตนมีเรื่อง จนกระทั่งเต็มหัวอกยกไม่ขึ้นแล้วถึงทราบว่าเป็นหนัก แต่ก็หาทางแก้ทางออกไม่ได้เพราะความไม่มองดูจิตนั้นแล...”

(ก้าวเดินตามหลักศาสนธรรม หน้า ๓๒๖)

“...วัดนี้ไม่ให้มีงานอะไร เพราะสงวนหมู่เพื่อนเพื่อให้ได้ภาวนา แล้วผมไม่ชอบมาแต่ไหนด้วย ไม่ใช่ชี้แจงเรื่องงานทั้งหลาย แต่เรื่องภาวนาเป็นของสำคัญมาก นั่นเราถือเอาตรงนั้นเลย จึงเป็นเรื่องชี้แจงเรื่องยุ่งกับการสร้างนั้นสร้างนี้ ไม่เอา เอาแต่อันนี้...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๑๘๒)

“...ท่านนักปฏิบัติทั้งหลาย จงคำนึงถึงพระโอวาทของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอน พระสาวกในครั้งพุทธกาล หรือสั่งสอนภิกษุทั้งหลายในครั้งนั้น ทรงเน้นหนักลงในงานที่จะรื้อถอนสิ่งที่รกรุงรังฝังอยู่ภายในใจ ซึ่งทำให้สัตว์ทั้งหลายได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนตลอดมา ด้วยความเกิดแก่เจ็บตาย อันเป็นผลของสิ่งที่รกรุงรังนั้นคือกิเลสประเภทต่างๆ

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนวิธีการ งานที่จะรื้อถอนสิ่งเหล่านี้แก่ภิกษุทั้งหลายในครั้งนั้น ไม่มีงานใดพระโอวาทใดที่ทรงเน้นหนักลงยิ่งกว่าการสั่งสอนพระสงฆ์เพื่อให้เห็นโทษเห็นภัยในสิ่งที่ เป็นพิษเป็นภัยอยู่ภายในใจเรา ซึ่งมุ่งมาประพุดิปฏิบัติเพื่อความพ้นจากทุกข์อยู่แล้วให้เห็นอย่างเต็มใจ นี่เป็นหลักใหญ่ของพระโอวาทคำสั่งสอนที่ทรงมุ่งหวังอย่างยิ่งแก่บรรดาสัตว์ เฉพาะอย่างยิ่งภิกษุบริษัทซึ่งพร้อมแล้วที่จะออกแนวรบเพื่อชัยชนะในสิ่งที่ เป็นข้าศึกต่อตนเอง ได้แก่อกิเลสประเภทต่างๆ ซึ่งล้อมหน้าล้อมหลังอยู่เวลานี้ ไม่มีขยับขยายบ้างเลย ถ้าไม่ถูกขับไล่ด้วยความเพียรของนักต่อสู้เพื่อชัยชนะ

นี่เป็นการเป็นงานอันสำคัญมาก แม้พระองค์เองก็ทรงถือเป็นการอันใหญ่หลวงมากทีเดียว ไม่ปรากฏนับแต่ขณะที่พระองค์เสด็จออกทรงผนวชว่า ได้ทรงทำกิจการงานใดๆ นอกเหนือไปจากงานปราบปรามสิ่งที่ เป็นข้าศึกอยู่ภายในพระทัย การหวังความตรัสรู้ก็คือหวังความพ้นทุกข์ การหวังความพ้นทุกข์ก็ต้องฝ่าฟันสิ่งที่ เป็นข้าศึกปกคลุมอยู่ภายในพระองค์ให้ขาดไปโดยลำดับ เป็นสายทางที่ราบรื่นตั้งมาต่อความพ้นทุกข์ด้วยการประพุดิปฏิบัติ

แต่เพราะพระองค์ทรงเป็นสยัมภู จะพึงรู้เองเห็นเอง จึงไม่มีครูมีอาจารย์ที่แนะนำหรือถวายพระโอวาทแก่พระองค์ ทรงบำเพ็ญโดยลำพังพระองค์เอง รู้สึกว่าลำบากมากอยู่ไม่น้อย ผิดบ้างถูกบ้างเป็นธรรมดา งานที่ไม่เคยทำหรือทางไม่เคยเดิน แต่อย่างไรก็ตาม ความมุ่งมั่นของพระองค์มีอยู่กับงานทุกระยะ เพื่อถอดถอนกิเลสอสาสะ ซึ่งเป็นเชื้อแห่งวัฏจักรเครื่องพาสัตว์ให้หมุนเวียนเกิดแก่เจ็บตายอยู่นี้ ทรงถือเป็นการสำคัญยิ่งกว่างานอื่นใด

นับแต่วันทรงผนวชจนกระทั่งถึงวันตรัสรู้ มีแต่งานนี้ล้วน ๆ สำหรับพระพุทธเจ้าที่ทรงดำเนินมา จนได้ตรัสรู้เป็นศาสดาเอกของโลกขึ้นมาก็เพราะงานชิ้นนี้สำเร็จ กิเลสขาดสะบั้นไปจากพระทัยไม่มีเหลือล่อยอยู่แม้ชนิดเดียว การที่กิเลสแต่ละประเภทจะขาดหรือหลุดลอยไปนั้น ล้วนเกิดจากการรื้อถอนการฟาดฟันหันแหลกด้วยงาน คือการต่อสู้กับกิเลสทุกประเภท นี่พระองค์ถือเป็นการใหญ่โตมาก เห็นชีวิตของพระองค์เอง หากจะทรงสิ้นพระชนม์ในเวลาบำเพ็ญก็ไม่ทรงเสียดาย เพราะความมุ่งมั่นในความหลุด

พจน์มีกำลังกล้า อันดับต่อไปคือความเป็นศาสนาของโลก เป็นสิ่งที่มึนน้ำหนักรมากกว่า ความมุ่งมั่นอื่นใดในสกลโลก

การบำเพ็ญของพระองค์จึงเป็นไปด้วยการปฏิบัติ เพื่อถอดถอนกิเลสโดย ถ่ายเดี่ยวเท่านั้น หลังจากได้ตรัสรู้แล้วทรงนำพระโอวาทมาสั่งสอนบรรดาสัตว์มีภิกษุ เป็นต้น ก็ทรงเน้นหนักลงในงานที่พระองค์ทรงบำเพ็ญและได้เห็นผลเป็นที่พอพระทัย มาแล้วทั้งนั้น

พระองค์ไม่ทรงชมเชยกิจการงานใดสำหรับสมณะผู้เป็นนักบวชอยู่แล้ว ว่าให้ทำ สิ่งนั้นให้ทำสิ่งนี้ หรือสิ่งนั้นดีงานนั้นดี นอกจากความเพียรเพื่อถอดถอนกิเลสอาสวะ โดยถ่ายเดี่ยวเท่านั้น ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด พระองค์ไม่ให้ทอดทิ้งในการบำเพ็ญใน การต่อสู้ นั่งอยู่ก็ต่อสู้ ยืน เดิน นอน เว้นเสียแต่หลับ เป็นท่าต่อสู้ของนักรบ

การแก้กิเลสประเภทต่างๆ ออกจากจิตใจ ด้วยงานที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้ แล้วนั้น เป็นภาระสำคัญเฉพาะหน้าของเรา ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดแม่ทั้งสามแดนโลกธาตุจะมา ช่วยภาระธุระของเราให้เบาลงหรือให้หมดสิ้นไปได้ โดยที่เราไม่ต้องประกอบงานซึ่งเป็น ความจำเป็นเฉพาะเรานี้เลย ต้องเป็นหน้าที่ของเราอย่างเดี่ยวเท่านั้น นักหรือเบาก็เป็นหน้าที่ของเราจะต้องต่อสู้แบกหามแต่ผู้เดียว ไม่มีใครสามารถทำหน้าที่แทนเราได้ ฉะนั้น จงตั้งหน้าทำหน้าที่ของเราให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความภาคภูมิใจ ตามพระโอวาท ว่า อุตฺตา หิ อุตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งของตน...”

(เข้าสู่แดนนิพพาน หน้า ๒๐๖-๒๐๘)

“...ให้หนักในความเพียรนะ สถานที่นี้เป็นสถานที่หนักความเพียรนะ ครูบา อาจารย์พาถือความเพียรนี้เป็นหัวใจของพระกรรมฐาน ของผู้ต้องการความพ้นทุกข์ อย่าลืมนะ วันหนึ่ง ๆ เราไม่ให้มีงานอะไรเลย ให้มีแต่เวลาประกอบความพากเพียรของ พระของเณรเท่านั้น เราสงวนมากเรื่องอย่างนี้ เพราะเราไม่เห็นสิ่งใดว่าเป็นของเลิศเลอ ยิ่งกว่าการประกอบความเพียรเพื่อสังหารกิเลสตัวเป็นภัยภายในจิตใจของเราแต่ละ คน ๆ แต่ละองค์ ๆ อันนี้เป็นสำคัญมาก จึงต้องให้มีเวลาเพื่ออันนี้อย่างเดี่ยวเท่านั้น เรา อยากพูดว่าอย่างเดี่ยวเท่านั้น สิ่งอื่นอาศัยช่วงเวลาชั่วนานิดหน่อย จึงไม่ให้ไปกังวลกับ มัน ให้มีหน้าที่การงานอยู่กับใจอย่างเดียว นี้เรียกว่าอยู่กับความเพียรอย่างเดียว ใคร อยู่ที่ไหนก็ให้เป็นความเพียรอยู่นั้นซิ เดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา นี่คืองานของพระ อย่า ให้ลดน้อยถอยลงไปนะ จะลดคุณค่าของพระไปโดยลำดับ หากพระเรายังมีคุณค่า อยู่บ้างนะ ถ้าไม่ให้กิเลสเอาไปถลุงเสียจนหมดคุณค่าแห่งธรรมที่ควรจะมีอยู่ในใจ นั้นนะ...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๒๘๔)

“...เข้าพรรษาแล้วก็ให้ตั้งหน้าตั้งตาทำภาวนากันนะ ไอ้เรื่องศาลานี้อย่ามาเพ่น ๆ พ่าน ๆ ให้เห็นเออะ รำคาญตาจะตายละ เพ่น ๆ พ่าน ๆ โดยหาเหตุหาผลไม่ได้ เพราะนี่ไม่คายนะ เคยปฏิบัติมาอย่างไรมันติดหัวใจ ถ้าพูดถึงเรื่องติดหัวใจ มันเคยมันชินต่อนิสัย ไอ้เรื่องความสงบตัวประกอบความ پاکเพียร ไม่เพ่น ๆ พ่าน ๆ นี้นะ มันเป็นเรื่องที่เคยชินต่อผู้ปฏิบัติ และเคยปฏิบัติกับครูบาอาจารย์มาอย่างนั้น ทีนี้เมื่อมาเห็นหมู่เพื่อนเพ่น ๆ พ่าน ๆ อะไรต่ออะไรดูไม่ได้ มันขัด ไม่พูดมันก็เป็นอยู่อย่างนั้น

เพราะเราเป็นผู้สอนหมู่เพื่อนนี้ ทำไมเมื่อมันขัดหูขัดตาจึงจะไม่เป็นในจิต ก็เราเป็นผู้รับผิดชอบทุกด้านทุกทางมันก็ต้องได้ดู ชัดตรงไหนก็ต้องได้รู้แหละ อย่างนี้ให้ระวังอย่าให้ยุ่ง ๆ เหยิง ๆ มากมายนักนะ ให้ดูใจเจ้าของมันนะ ให้เดินจงกรม เอามันหลงทิศหลงแดนไปเป็นไรกิเลสนะ นั่งภาวนาก็เหมือนกัน ถึงคราวนั่งก็เอาให้จริงจังชิวอยู่ไหนก็ให้ประกอบความ پاکเพียร อย่าได้ลดได้ละ...”

(ก้าวเดินตามหลักศาสนธรรม หน้า ๑๐๑)

“...ไม่ให้มีงานมีการอะไร ให้ประกอบความเพียร เดินมากดีก็เอาเดินให้มาก ถ้ามันเหนื่อยมันเพลียเพราะเราไม่ได้ทำงานก็ควรเดินมาก ๆ ร่างกายมันก็ชอบเคลื่อนไหวไปมาเหมือนกัน ถ้าไม่ได้ทำการงานอะไร อันนี้รู้สึกเส้นเอ็นมันจะมีอาการแปลก ๆ แสดงความไม่สะดวกสบายภายในร่างกาย เดินมาก ๆ เดินทำความเพียรนั่นแหละ คืองานของพระเรานะ

นั่ง จะควรนั่งมากนั่งนานเพียงไร อันนี้ตามแต่ความสามารถของตัว บอกกันไม่ได้ บังคับกันไม่ได้ ให้เป็นไปตามอัธยาศัย ตามความเหมาะสมของผู้ปฏิบัติ...”

(เข้าสู่แดนอวกาศของจิตของธรรม หน้า ๑๒๖)

“...ให้ขยันเดินจงกรม ก็ชั่วโมงก็เอาเดินไป ให้มันเห็นความยากความลำบากในการเดิน ให้เห็นความเหน็ดเหนื่อยในการเดินจงกรม เช่นเดียวกับเขาทำงานทางโลก เราทำงานทางธรรมก็ให้เห็นความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าในการประกอบความ پاکเพียรของเรา เช่น นั่งนานเป็นยังไง ต้องเจ็บปวดแสบร้อน ดีไม่ดีก็ล้มทั้งหงายเป็นไรไป เพราะสิ่งเหล่านี้ได้เคยบำเพ็ญมาแล้ว ก่อนที่จะมาเทศนาว่าการแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนตามสติกำลังนี้ได้บำเพ็ญมาแล้วทั้งนั้น

นั่งสมาธิก็เหมือนกัน ฟาดมันลงไป สมาธิเวลานั่งมาก ๆ นี้สำคัญมันจะมีเวทนาให้เป็นเครื่องพิจารณา งานอื่น ๆ ต้องได้ปล่อยทั้งหมด รวมตัวเข้ามาสู่ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นในร่างกายจุดต่าง ๆ จุดไหนที่เด่นกว่าเพื่อน ถือจุดนั้นเป็นสนามรบ สติปัญญาหยั่งลงไปทีนั้น

ออกมาบวชแล้วมีเราเท่านั้น เป็นกับตายก็เรา สุขกับทุกข์ก็เรา จะจุตลากตนได้มากน้อยเพียงไรก็เป็นกำลังวังชาสติปัญญาของเราเท่านั้น ไม่มีสิ่งใดที่จะมาช่วยปลดช่วยเปลื้องเราให้หลุดพ้นไปได้ เป็น อตตาทิ อตตโน นาโถ คือใครคือเรา ฟังเรานี้แลให้ประกอบความพากเพียรเต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่าได้ลดละถอยหลัง...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๒๙๔-๒๙๕)

“...ผู้ปฏิบัติทางจกรมก็จะไม่มี ต่อไปจะไม่มีทางจกรม ไม่มีสถานที่ทำงานสังหารกิเลสของพระปฏิบัตินะ มันจะมีแต่สถานที่กิเลสสังหารธรรม สังหารตัวของผูปฏิบัติให้ลุ่มจมฉิบหายไปด้วยแบบไม่เอาไหนนั่นแหละพูดง่าย ๆ...”

(ก้าวเดินตามหลักศาสนธรรม หน้า ๓๕๒)

“...พูดง่าย ๆ ก็รู้แล้วว่าเรื่องของกิเลสมันเป็นอย่างไร รู้เต็มหัวใจแล้วถึงได้มาพูดจะให้พูดยังใจอีก ไม่ได้มาโหม้อวดหมู่เพื่อนนะ เมื่อกิเลสเต็มหัวใจแต่ธรรมะไม่เต็มหัวใจก็ไม่ทันกัน เอาให้มันเต็มสิ สติปัญญาเอาให้ถึงขั้นเต็มหัวใจ สติปัญญาเต็มหัวใจจะเต็มขั้นใดถ้าไม่ใช้มหาสติมหาปัญญา เมื่อถึงขั้นนั้นแล้วไม่ต้องบอก นั่นละกิเลสพังขั้นนั้นแหละ ขั้นธรรมดาไม่พัง กิเลสไม่ใช่ขั้นธรรมดา ตัวเหนือที่สุด นี่ก็สอนหมดแล้วทำไมมาแก้ง ๆ ก้าง ๆ วันหนึ่ง ๆ ไม่ได้หน้าไม่ได้หลังอะไรเลย เดินจกรมก็ไม่เป็นท่า นั่งสมาธิภาวนาก็ไม่ได้ความอะไร ที่มันเด่น ๆ มีแต่กินกับนอนเท่านั้นหรือ มันอัครจรยอะไร สัตว์เขาก็กินได้นอนได้จะว่าอะไรมนุษย์เรา มนุษย์ทั่วโลกเขาก็กินได้นอนได้ มาว่าอะไรกรรมฐานเราเก่งกับการกินการนอนละ ถ้าไม่เก่งทางธรรมแล้ว ร้อนวันยังคำคืนยังรุ่งนั้นแหละ อย่าสงสัยว่าจะเป็นอื่นไปเลย

ให้ประกอบความพากเพียร อิริยาบถทั้งสี่ความเคลื่อนไหวอันใดให้มีสติกำกับใจเป็นสิ่งสำคัญมากนะ เคยบอกเสมอ

กิเลสอยู่ที่ใจนั้นแหละไม่ได้อยู่ที่อื่น สติปัญญาก็อยู่ที่ใจ ผลิตขึ้นมาก็กั้น วันหนึ่ง ๆ เดินจกรมได้ก็ชั่วโงม กลัวตายหรือ เดินจกรมตายหรือ เราไม่เห็นเป็นอะไรทั้ง ๆ ที่เคยเดินหลาย ๆ ชั่วโงมจนเข้าอ่อนมาแล้ว หาอุบายวิธีการต่าง ๆ ต่อสู้กับกิเลสไม่ทันไม่ได้นะ มีสักแต่ว่ากินแล้วนอน กอนแล้วนิน อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ ไม่มีประโยชน์อะไรเลยจะทำยังงั...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๒๕๐-๒๕๑)

“...การปฏิบัติต้องฝืนกิเลส สู้กิเลส ความฝืนความทุกข์ความลำบากเพราะความพากเพียรในการฝืนกิเลส นั้น เป็นการทำลายกิเลส เป็นการถอดถอนกิเลส เพื่อความสุข

ความสมหวังอันเป็นผลที่จะให้เกิดธรรมขึ้นภายในใจ สมกับว่าใจเป็นภาชนะอันเหมาะสมอย่างยิ่งกับธรรมอยู่แล้ว ท่านกล่าวไว้เสมอว่า ธรรมมีอยู่ทั่วไป ธรรมมีอยู่ตลอดเวลา ทำไมธรรมจึงไม่ปรากฏแก่ผู้ปฏิบัติ เป็นเพราะเหตุไร เพราะเราไม่แสวงหาธรรม โพล่ไปแสวงหาโลกหากิเลสก็มี แสวงหาธรรมแต่ไม่ถูกทางก็มี แสวงหาธรรมเพียงสักแต่ว่ากิริยา แต่ความจริงใจไม่มีในธรรมก็มี จึงไม่เจอธรรม การแสวงหาตามประเภทที่หนึ่งและที่สามนั้นเลวถึงใจและเข้าใจ ขออย่าให้ได้ยินเลยตลอดวันตาย ธรรมแม้มีอยู่ตลอดเวลา แต่ที่ไม่ปรากฏก็เพราะใจซึ่งเป็นสิ่งคู่ควรแก่ธรรมนั้นไม่ยอมรับธรรม เพราะถูกกิเลสประเภทเลว ๆ กีดกันไว้ ธรรมจึงไม่ปรากฏภายในใจ

การมาปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสด้วยความเพียร คือ การเดินจงกรม การนั่งสมาธิภาวนา เป็นต้น นี่คือการก้าวขึ้นสู่เวทีที่ดีต่อแล้ว จะมัวเพลินเผลอเรออยู่ไม่ได้ จะถูกน็อกตกเวทีแบบไม่เป็นท่า ขายหน้าครูจะทนดูต่อไปได้

การอยู่ด้วยกันมากมันจะเริ่มโลเลไปละนะ ถ้ามากเข้า ๆ มักเป็นดั่งที่วานี้เสมอไม่ว่าที่ใดมองเห็นแต่พระเต็มวัดเต็มวา แต่อรรถธรรมที่จะแฝงอยู่ในหัวใจของพระจะไม่มี เมื่อสมาธิธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม ชั้นดีธรรมไม่มีในใจแล้ว จะหวังเอามรรคผลนิพพานมาจากที่ไหน---มีไม่ได้ ถ้ามีวิริยธรรม ชั้นดีธรรม สติธรรมย่อมจะสามารถมีสมาธิธรรมขึ้นมาได้ และค่อยเลื่อนขั้นขึ้นปัญญาธรรมโดยลำดับ เพราะการพิจารณาตามขั้นตามภูมิของจิตของธรรม จนกลายเป็นมรรคผลนิพพานขึ้นมา ประจักษ์ใจไม่สงสัย

เราหาความเที่ยงถาวรที่ไหนในโลกธาตุนี้ เห็นไหมนั่น องค์นั้นตายไปองค์นี้ตายไป คนนั้นตายไปคนนี้ตายไป เราจะอยู่ค้ำฟ้าได้หรือ ทำไมจึงไม่วังแต่นชวนชวหาสารคุณเสียตั้งแต่บัดนี้ เสียตายอะไรในแดนสมมุติแดนป่าช้าแห่งการเกิดตายนี้ กิเลสพาคนให้วิเศษวิโสอย่างไรบ้าง ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วไม่ว่าตัวใดต้องเป็นพิษเป็นภัยเป็นเสนียดจัญไรต่อจิตใจและมรรยาแห่งการแสดงออกอันดีงามทุกแง่ทุกมุม และกีดขวางธรรมทั้งนั้น ไม่ใช่เป็นของดีพอที่จะทะนุถนอม ลืมเนื้อลืมตัวไปตามมันตลอดไปดังที่เป็นอยู่ที่นี่...”

(เข้าสู่แดนอวกาศของจิตของธรรม หน้า ๑๕๙-๑๖๐)

“...หัดคิดอ่านซิ สติปัญญาที่อยู่ อยู่ทำไมอยู่ไปวันหนึ่ง ๆ ตื่นอะไร ตื่นมืดตื่นแจ่ม ตื่นปีตื่นเดือนตื่นวันตื่นคืนตื่นอะไร มันมีมิติมีแจ้งมาตั้งแต่กับไหนก็ลึบไป มันได้ผลได้ประโยชน์อะไร ความคิดความปรุงการกระทำของตัวเองต่างหากจะทำให้ลุ่มจมเสียหายก็ตี ทำให้เจริญรุ่งเรืองก็ตี มันเรื่องของเรานี้ต่างหาก ไม่ใช่เรื่องของมืดของแจ้ง ดินฟ้า

อากาศและแร่ธาตุต่าง ๆ อันใดเลย นอกจากใจดวงเดียวนี้เท่านั้นเป็นรากฐานอันสำคัญที่จะสร้างความดีและความลุ่มจมแก่ตน มีเท่านี้ ดูลงไปตรงนี้ซิ ธรรมอยู่ตรงนี้ ไม่อยู่ที่อื่น ไม่อยู่กับมีดกับแจ้วันคืนปีเดือน อยู่ที่หัวใจ กิเลสมันบีบอยู่หัวใจนั้น มีมากมีน้อย แสดงขึ้นที่ใจให้เห็นอยู่ชัด ๆ ธรรมก็เกิดขึ้นที่นั่น ผลิตขึ้นได้ที่นั่น ทำไมไม่มองดูตรงนั้น ...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๕)

“...ผู้ปฏิบัติต้องสังเกตจริตนิสัยของตน จะเอาแต่ความสะดวกสบายเข้าไปว่าไปทำงานกับกิเลส ความสะดวกสบายเป็นเรื่องของกิเลส เราจะเอาความสะดวกสบายไปสู่กับกิเลสได้ยังไง นอกจากนอนจมเท่านั้น กิเลสมันชอบสบาย อยู่ไปกินไปวันหนึ่ง ๆ เพลิดเพลินรื่นเริงบันเทิงไป หิวโหยไปตลอดหาความอึดพอไม่ได้ แล้วก็ยังไม่เซ็ดไม่หลาบ...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๑๙)

“...เราอยากให้หมู่เพื่อนปฏิบัติให้รู้ภายในจิตใจแล้วมาเล่าให้ฟังนา ผลเป็นยังไง เราอยากรู้ผลแห่งการอบรมสั่งสอนหมู่เพื่อนและการปฏิบัติของหมู่เพื่อน มีแต่ผ้าเหลืองมีแต่รูปพระเฉย ๆ ไม่มีอรรถมีธรรมในหัวใจไว้เป็นสมบัติของตนออกโชว์กันบ้าง มันน่ารื่นเริงนำอนุโมทนาสาธุการที่ไหน ถ้าเอาจริงเอาจังมันต้องรู้ ไม่ต้องสงสัยอย่างทุกวันนี้พูดจริง ๆ ตามความรู้สึกโง่ ๆ นี้แหละ มันไม่เคยไปหนักในอดีตอนาคตอะไรเลย เช่นครั้งพุทธกาลท่านเป็นอย่างนั้น ๆ ครั้งนี้เป็นอย่างนี้ ๆ ไม่เลย เพราะแน่ใจว่ามัชฌิมาปฏิปทานี้คงเส้นคงวาตลอดมา กิเลสก็เป็นตัวคงเส้นคงวาในหัวใจสัตว์นั้นเอง ถ้าไม่แก้ไม่ถอดถอนออกจากใจให้เบาบางและสิ้นไป...”

(เข้าสู่แดนนิพพาน หน้า ๑๕๙-๑๖๐)

วัดเป็นสถานที่สงบสงัด

เนื่องจากวัดป่าบ้านตาดเป็นวัดทางด้านจิตตภาวนา จึงต้องมีความสงบและเงียบ

“...ในธรรมท่านก็แสดงเอาไว้ ผู้ที่เสาะแสวงหรือดำเนินทางด้านจิตตภาวนาพึงระมัดระวัง วัดใดเป็นวัดที่ก่อสร้าง สถานที่ใดเป็นที่ไม่สงบ แม้ที่สุดต้นไม้ที่มีดอกมีผลพวกนกพวกสัตว์อะไรมาकिनให้เกิดเสียงเอิกเกริกบนต้นไม้ ก็ยังไม่ควรไปอยู่ในที่

เช่นนั้น นั่น นี่ท่านสอนไว้แล้วในมหาขันธ์ก็มี ให้ไปหาอยู่ในที่สงบสงัด สถานที่ขึ้นลง เช่นทำน้ำ เป็นที่ขึ้นลงของผู้คนหญิงชายก็ไม่ควรไปพัก ให้หาพักในที่สงบสงัด

ทำไมท่านจึงให้พักในที่สงัด เพราะความสงบนั้นเป็นเหตุที่จะให้รู้วิถีของจิตที่คิด ออก จะคิดออกนอกกลุ่มนอกทาง คิดในแง่ใด ย่อมจะทราบได้ง่ายกว่ามีสิ่งรบกวนวุ่นวาย อยู่ตลอดเวลา ท่านจึงสอนให้อยู่ในที่สงบสงัด เสียงเป็นอย่างไร รูปเป็นอย่างไร ท่านจึงไม่ให้ยุ่งไม่ให้เกี่ยว เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นข้าศึกทั้งนั้น ในเวลาที่เราควรเป็นข้าศึกต้องเป็นอยู่ โดยสม่ำเสมอ ไม่มีคำว่าขาดวรรคขาดตอน เพราะกิเลสย่อมจะกว้านเอาสิ่งเหล่านั้นเข้ามาเป็นสมบัติของตน แต่เป็นพินเป็นไฟสำหรับจิตใจของผู้บำเพ็ญเพียรเพื่อธรรม ท่านจึงสอนไม่ให้ยุ่งไม่ให้เกี่ยว ให้หาอยู่ในที่สงัด สงัดจากรูปจากเสียงจากกลิ่นจากรส อันจะเป็นข้าศึกต่อจิตตภาวนา นี่ละเป็นของสำคัญ แล้วผู้ปฏิบัติก็เห็นคุณค่าของความ สงัดจริง ๆ

เราอยู่ธรรมดาอย่างสถานที่เราอยู่นี้เป็นที่สงัดก็จริง แต่หาที่สงัดยิ่งกว่านี้เข้าไป และที่เปลี่ยวยิ่งกว่านี้เข้าไป จิตใจจะมีความเปลี่ยนแปลงตัวเองไปเรื่อย ๆ การเปลี่ยนแปลงของจิตใจในสถานที่เปลี่ยว สถานที่น่าหวาดเสียวมากแล้ว ย่อมจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่อรรถธรรมได้ง่ายกว่าที่เราอยู่ธรรมดา นี่ละท่านจึงสอนให้อยู่ในที่สงัด ในที่วิเวก...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๓๕๐-๓๕๑)

“...แล้วนี้มีหมู่เพื่อนมาก พระณรมีมาก เสียงจ้อแจ้ว ละนะเวลานี้ โนน้อยู่กุฏิ โนนก็ได้ยิน หูกับปากเจ้าของอยู่ติดพันกันอยู่ทำไมไม่ได้ยิน นี่ก็น่าคิดเหมือนกัน เคยพูดมาหลายครั้งหลายหนแล้ว เสียงดังลั่นไปหมด ทำอะไรไม่พูดไม่ได้หรือ สิ่งที่ควรพูดจำเป็นพูดก็พูดให้มีสติ คนที่พูดมีสติจะไม่แว๊ก ๆ วัก ๆ เสียงเอ็ดตะโรโฮเฮเหมือนคนหาสติไม่ได้ จวนจะเป็นบ้าแล้วนั้น เตี้ยวจะไปปากคลองสานนะจะว่าไม่บอก โรงพยาบาลปากคลองสานสำหรับรับคนบ้า พระบ้า มี หรือเราอยากไปเหอปากคลองสานนั้น เราถึงไม่มีสติตั้งยับยั้งกิริยาแห่งการแสดงออกของตนไว้บ้างเลย ถ้ามีสติก็รู้ ถ้าไม่มีสติมันก็วัก ๆ โนน หูคนอื่นอยู่ไกล ๆ ยังได้ยิน หูเจ้าของกับปากเจ้าของอยู่ติดกันมันไม่ได้ยิน เพราะไม่มีสติจึงไม่ได้ยิน นี่ก็ให้สำรวมระวังนะ เสียงมันดังขึ้นเรื่อย ๆ แล้วเวลานี้ มันหากมีอยู่ในนั้นแหละ เดินมาเมื่อไรก็ได้ยิน ไม่เดินมาก็ได้ยินอยู่ จะว่าไง ผู้สอนมันอกจะแตกแล้วนะ สอนแทบล้มแทบตายเพื่อความละเอียดลออ แต่เพียงเท่านี้เป็นของไม่ละเอียดเลยมันก็ทราบไม่ได้ จะทำยังไง...”

(ก้าวเดินตามหลักศาสนธรรม หน้า ๓๓๖)

วัดไม่เอนไปตามโลก

“...วัดนี้เราไม่ปฏิบัติตามความรู้ความเห็นความต้องการของคน แต่เราปฏิบัติเพื่อหลักธรรมหลักวินัย หลักศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เพื่อประชาชนทั้งแผ่นดินซึ่งอาศัยศาสนาอันเป็นหลักปกครองที่ถูกต้องดีงาม ที่เนื่องมาจากการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องด้วยดีของพระเถระ ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาของประชาชนชาวพุทธ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่สนใจที่จะปฏิบัติต่อผู้ใดเพราะความเกรงใจเป็นใหญ่ ให้นอกเหนือจากธรรมจากวินัยอันเป็นหลักศาสนาไป หากใจเกิดเอนเอนไปตามความรู้ความเห็นของผู้หนึ่งผู้ใด หรือของคนหมู่มากซึ่งหาประมาณไม่ได้แล้ว วัดและศาสนาก็จะหาประมาณหรือหลักเกณฑ์ไม่ได้ วัดที่เอนเอียงไปตามโลกโดยไม่มีเหตุผลเป็นเครื่องยืนยันรับรอง ก็จะมีเขตหาแดนหาประมาณไม่ได้ และจะกลายเป็นวัดไม่มีเขตมีแดนไม่มีกฎเกณฑ์ ไม่มีเนื้อหนังแห่งศาสนาติดอยู่บ้างเลย ผู้หาของดีมีคุณค่าไว้เทิดทูนสักการบูชาก็คือคนฉลาด จะหาของดีเนื้อแท้ไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจก็จะหาไม่ได้เลย เพราะมีแต่สิ่งจอมปลอมเหลวไหลเต็มวัดเต็มวาเต็มพระเต็มเถระเถระซี เต็มไปหมดทุกแห่งทุกหนตำบลหมู่บ้านไม่ว่าวัดไม่ว่าบ้านไม่ว่าทางโลกทางธรรม คละเคล้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความจอมปลอมหลอกลวงหาสาระสำคัญไม่ได้

ด้วยเหตุนี้จึงต้องแยกแยะออกเป็นสัดส่วนว่าศาสนธรรมกับโลกแม้อยู่ด้วยกันก็ไม่เหมือนกัน พระเถรวัดวาอารามศาสนา ตั้งอยู่ในบ้านตั้งอยู่นอกบ้านหรือตั้งอยู่ในป่าก็ไม่เหมือนบ้าน คนมาเกี่ยวข้องก็ไม่เหมือนคน ต้องเป็นวัดเป็นพระเป็นธรรมวินัยอันเป็นตัวของตัวเองอยู่เสมอ ไม่เป็นน่อย ไม่ขึ้นกับผู้ใดสิ่งใด หลักนี้จึงเป็นหลักสำคัญที่จะสามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจของคนที่มีความเฉลียวฉลาด หาหลักความจริงไว้เป็นที่สักการบูชาหรือเป็นขวัญใจได้ เราคิดในแง่นี้มากกว่าแง่อื่น ๆ แม้พระพุทธเจ้าผู้เป็นองค์ศาสดาก็ทรงคิดในแง่นี้เหมือนกัน ดังจะเห็นได้ในเวลาที่พระองค์ประทับอยู่โดยเฉพาะกับพระนาคิตะเป็นต้น

เวลามีประชาชนส่งเสียงเอิกเกริกเฮฮาเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงรับสั่งว่า นาคิตะ นั้นใครส่งเสียงอีกทีก็ว่ากันมานั้น เหมือนชาวประมงเขาแย่งปลากัน เราไม่ประสงค์สิ่งเหล่านี้ซึ่งเป็นการทำลายศาสนา ศาสนาเป็นสิ่งที่รักษาไว้สำหรับโลกให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข เหมือนกับน้ำที่ใสสะอาดที่รักษาไว้แล้วด้วยดี เป็นเครื่องอาบดื่มใช้สอยแก่ประชาชนทั่วไปได้ด้วยความสะดวกสบาย ศาสนาก็เป็นเช่นน้ำอันใสสะอาดนั้น จึงไม่ต้องการให้ผู้หนึ่งผู้ใดเข้ามาบกรวน ทำศาสนาให้ขุ่นเป็นต้มเป็นโคลนไป นี่คือพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงกับพระนาคิตะ จากนั้นก็สั่งให้พระนาคิตะไปบอกเขา

ให้กลับไปเสีย กิริยาการแสดงออกเช่นนั้นกับเวลาค่าคืนเช่นนี้ ไม่ใช่เวลาที่จะมาเกี่ยวข้องกับพระ ซึ่งท่านอยู่ด้วยความวิเวกสังัด กิริยาที่สุภาพดีงามเป็นสิ่งที่มนุษย์ผู้ฉลาดคัดเลือกมาใช้ได้ และเวลาอื่นมีถมไป เวลานี้ท่านต้องการความสังัด จึงไม่ควรมารบกวนท่านให้เสียเวลาและลำบากโดยไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด นี่คือหลักดำเนินอันเป็นตัวอย่างจากองค์ศาสดาของพวกเรา ไม่ใช่จะคลุกคลีตีโมงกับประชาชนญาติโยม โดยไม่มีขอบเขตเหตุผล ไม่มีกฏมีเกณฑ์ไม่มีเวล่ำเวลาดังที่เป็นอยู่ ซึ่งราวกับศาสนาและพระเถรเราเป็นโรงกลั่นสุรา เป็นเจ้าหน้าที่จ่ายสุราให้ประชาชนยัดไปมอมเมากันไม่มีวันสร้างชา แต่ศาสนาเป็นยาแก้ความเมาเมา พระเถรเป็นหมอรักษาความเมาเมาของตนและของโลก ไม่ใช่จ่ายสุราเครื่องมึนเมาจนหมดความรู้สึกลงในความนึบกระดากกาย

ใครก้าวเข้ามาวัดก็ว่าเขาเลื่อมใสศรัทธา อนุโลมผ่อนผันไปจนลืมนื้อลืมนิ้ว ลืมธรรมลืมนวินัย ลืมกฏระเบียบอันดีงามของวัดของพระของเถรไปหมด จนกลายเป็นการทำลายตนเองและวัดวาศาสนาให้เสียไปวันละเล็กละน้อย และกลายเป็นตมเป็นโคลนไปหมด ทั้งชาววัดชาวบ้านหาที่ยึดเป็นหลักเกณฑ์ไม่ได้ เพราะเต็มไปด้วยมูตรด้วยคุณคือสิ่งเหลวไหลภายในวัดในตัวพระเถร

ด้วยเหตุนี้เราทุกคนผู้บวชในพระศาสนา จงสำนึกในข้อเหล่านี้ไว้ให้มาก อย่าเห็นสิ่งใดมีคุณค่าเหนือธรรมเหนือวินัย อันเป็นหลักใหญ่สำหรับรวมจิตใจของโลกชาวพุทธให้ได้รับความมั่นใจ ศรัทธาและร่วมเย็น ถ้าหลักธรรมหลักวินัยได้ขาดหรือด้อยไปเสีย ประโยชน์ของประชาชนชาวพุทธที่จะพึงได้รับก็ต้องด้อยไปตาม จนถึงกับหาที่ยึดเหนี่ยวไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ศาสนามีเต็มคัมภีร์ไบเบิล มีอยู่ทุกแห่งทุกหนพระไตรปิฎกไม่อดไม้อัน เต็มอยู่ทุกวัดทุกวา แต่สาระสำคัญที่จะนำมาประพุดติปฏิบัติให้ประชาชนทั้งหลายได้รับความเชื่อความเลื่อมใส ยึดเป็นหลักจิตหลักใจไปประพุดติปฏิบัติ เพื่อเป็นประโยชน์หรือเป็นสิริมงคลแก่ตนนั้นกลับไม่มี ทั้ง ๆ ที่ศาสนายังมีอยู่ เราก็ก็นั่งอย่างชัดเจนอยู่แล้วเวลานี้...”

(เข้าสู่แดนนิพพาน หน้า ๙๒-๙๔)

“...นี่ก็ได้ปฏิบัติมาพอสมควร เป็นผู้ย่อยผมก็เคยได้เป็น ไปศึกษาอบรมกับครูบาอาจารย์เฉพาะอย่างยิ่งท่านอาจารย์มั่น ฟังจริง ๆ ฟังท่านพูด ท่านจะพูดที่เล่นที่จริงเป็นธรรมดาของลูกศิษย์กับอาจารย์ เราจะไม่มีฟังเล่น จะมีแต่ฟังจริงอย่างตั้งใจตลอดมา มีความเคารพรักความเลื่อมใส ความกลัวท่านมากที่สุด ยึดเอาทุกแง่ทุกมุมที่จะพึงประพุดติปฏิบัติได้ ได้มาสั่งสอนลูกศิษย์ลูกหานี้ก็เพราะอำนาจครูบาอาจารย์ที่ท่านให้

การสั่งสอนมา เพราะฉะนั้น การปฏิบัติในวัดของเราแม้จะผิดแผกแตกต่างกับวัดทั้งหลายบ้าง ผมก็แน่ใจตามหลักเหตุผลและหลักธรรมวินัย จึงไม่สะทกสะท้าน ผมไม่ได้คิดว่าเป็นการทำผิด เพราะมีแบบมีฉบับที่ได้รับมาจากศาสนธรรม และจากครูบาอาจารย์ทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบฉบับมาตั้งเดิมอยู่แล้ว จึงได้พาหมู่เพื่อนดำเนินเรื่อยมาอย่างนี้ ผิดถูกประการใดจะต้องพูดกันตามหลักเหตุผล ความเกรงอกเกรงใจกันนั้นเป็นเรื่องของโลกเป็นเรื่องของบุคคล ไม่ใช่เรื่องของธรรมของวินัยอันเป็นหลักดำเนินตายตัวด้วยกัน การพูดกันโดยอรรถโดยธรรมเพื่อให้เป็นที่เข้าใจและปฏิบัติถูกนั้นเป็นธรรมแท้ เพราะฉะนั้นคำว่าลูปหน้าปะจุมุกจึงไม่มีในธรรมทั้งหลายของผู้มุ่งต่อธรรมด้วยกัน...”

(เข้าสู่แดนนิพพาน หน้า ๑๐๗)

มีธุดงค์วัตรประจำใจ

“...หลักปฏิบัติที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์มั่นพาดำเนินมา ซึ่งได้สืบทอดมาถึงพวกเราเวลานี้ เป็นปฏิบัติที่ถูกต้องแม่นยำไม่มีเงื่อนไขจะให้สงสัยแม้แต่น้อย เพราะท่านดำเนินตามแบบฉบับของศาสดาที่มีไว้แล้วในตำราจริง ๆ ไม่ใช่แบบแอบ ๆ แฝง ๆ หรือแผลง ๆ ไปดังที่เห็น ๆ กันทั่ว ๆ ไปนี้ มีลักษณะอยากเด่นอยากดังไม่เข้าร่องเข้ารอยอย่างนั้นไม่มีสำหรับหลวงปู่มั่น เป็นปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมล้วน ๆ จึงไม่มีเงาใดที่น่าสงสัย

เท่าที่ท่านดำเนินมานี้ก็พอจะทราบเรื่องราวบ้าง เช่น ธุดงค์วัตร การฉันมื้อเดียว หนเดียวนี้ก็มืออยู่แล้วในธุดงค์ ๑๓ ข้อ การบิณฑบาตเป็นวัตร คือไม่ให้ขาดเมื่อยังฉันอยู่ อันนี้ก็มิในธุดงค์ ๑๓ นั้นแล้ว การฉันในบาตรก็มีในธุดงค์นั้นแล้ว ที่ปฏิบัติกันอยู่นี้ก็เห็นได้อย่างชัดเจนไม่มีลึกลับอันใดเลย เพราะในตำรามิ่วอย่างชัดเจนอยู่แล้ว ท่านดำเนินตามตำรานั้นจริง ๆ

พูดถึงด้านภาวนา นี้เราพูดเพียงแง่ธุดงค์เพียงเล็กน้อย เช่น การอยู่ในป่า อยู่ในป่าช้า เหล่านี้มีในธุดงค์หมดแล้วไม่เป็นข้อที่น่าสงสัย ในถ้ำ เจ็อมผา เหล่านี้มีในอนุศาสน์และในธุดงค์ ๑๓ อยู่แล้วนั้น เป็นธรรมที่ตายใจได้จริง ๆ ที่ท่านพาดำเนินมาเราทั้งหลายได้ยึดเป็นแนวทางสืบกันมาจนปัจจุบันนี้เพราะท่านเป็นผู้พาดำเนิน

นี่พูดถึงเรื่องธุดงค์ ๑๓ เราพูดเพียงข้อใดข้อหนึ่ง ไม่พูดโดยตลอดทั่วถึงทุกข้อไป เช่น เนสัชชช ก็สมาทานไม่นอนเป็นวัน ๆ หรือคืน ๆ ไป อย่างนี้ก็มิในธุดงค์ นอกจากนั้นวิธีดำเนินทางด้านจิตตภาวนา ท่านก็ไม่ได้พาบำเพ็ญหรือปฏิบัติให้

นอกเหนือไปจากหลักธรรมที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้แล้วนั้นเลย เช่น สอนพุทโธหรือสอนอานาปานสติ หรืออาการ ๓๒ นับแต่กรรมฐาน ๕ ขึ้นไปจนกระทั่งถึงอาการ ๓๒ เหล่านี้มีในตำรับตำราโดยสมบูรณ์อยู่แล้ว ไม่เป็นข้อสงสัย ไม่เป็นที่ให้เกิดความระแวงอะไรทั้งสิ้น

ที่ท่านพาดำเนินมาไม่ได้มีบทบาทแปลก ๆ ต่าง ๆ และเป็นสิ่งที่ผูกขาดบ้าง หรือเป็นที่อะไรขลัง ๆ บ้างอย่างนี้ไม่ปรากฏ ถ้าขลังก็ขลังด้วยความเป็นธรรมจริง ๆ คือเอาจริง เอาจริงประหนึ่งว่าขลัง ไม่ใช่ขลังแบบโลก ๆ ขลังด้วยความเป็นธรรม ขลังด้วยความแน่ใจตัวเอง และทำความอบอุ่นแก่ตนเองด้วยความขลังนั้นจริง ๆ...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๑๒๙-๑๓๐)

“...นี่ครูบาอาจารย์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่านก็มีจำนวนมากพากันดำเนินมา ยึดถือหลักนั้นแหละมาปฏิบัติ ได้แพร่หลายหรือกระจายออกไปแก่บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายเป็นแขนง ๆ จนกระทั่งถึงพวกเรานี้ ก็มาจากสายของท่านนั่นเอง เป็นที่แน่ใจไม่สงสัย คือไม่มีคำว่าแฝง ๆ หรือแฝง ๆ อะไรออกไปให้เป็นที่สะดุดตาไม่แน่ใจ อย่างนี้ไม่มีท่านดำเนินอะไรเป็นที่เหมาะสมทั้งนั้น คือมีแบบมีฉบับเป็นเครื่องยืนยัน ไม่ผิดเพี้ยนไปเลย

นี่เพราะเหตุไร เพราะเบื้องต้นท่านก็ตะเกียกตะกายจริง แต่ตะเกียกตะกายตามหลักธรรมหลักวินัย ไม่ได้หนีออกนอกไปจากหลักธรรมหลักวินัย หลักวินัยคือกฎของพระระเบียบของพระท่านตรงเป้งเลย และหลักธรรมก็ยึดจุดดั่ง ๑๓ ข้อนี้เป็นทางดำเนิน แม้จะล้มลุกคลุกคลานในเบื้องต้น ท่านก็ล้มไปตามแถวตามแนวของจุดดั่งควัตร ไม่ได้ออกนอกนอกนอทางนี้ไปทางอื่นบ้างเลย นี่จึงเป็นที่น่าอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งมาตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกของท่าน

ต่อจากนั้นท่านก็ปรากฏเห็นผลขึ้นมาโดยลำดับลำดับ ดังที่เคยเขียนไว้แล้วในประวัติของท่าน จนกระทั่งเป็นผู้ทรงมรรคทรงผลโดยสมบูรณ์ในหัวใจท่าน แล้วก็ประกาศสั่งสอนธรรมแก่บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลาย พร้อมทั้งปฏิบัติเครื่องดำเนินด้วยความองอาจกล้าหาญ ไม่มีคำว่าสะทกสะท้านแม้ชนิดหนึ่งเลย นี่เพราะความแน่ใจในใจของท่านเองทั้งฝ่ายเหตุทั้งฝ่ายผล ท่านเป็นที่แน่ใจทั้งสองแล้ว บรรดาลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลายที่เข้าไปศึกษาอบรมกับท่าน จึงได้หลักเกณฑ์จากความถูกต้องแม่นยำที่ท่านพาดำเนินมา มาเป็นเครื่องดำเนินของตน แล้วถ่ายทอดไปโดยลำดับลำดับไม่มีประมาณ เฉพาะอย่างยิ่งภิกษุบริษัทมีกว้างขวางอยู่มาก สำหรับลูกศิษย์ของพ่อแม่ครูอาจารย์มันแตกกระจายออกไป...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๖๒-๖๓)

“...ธุดงค์วัดมีแต่เครื่องชำระกิเลส กิเลสประเภทต่างๆ มีเต็มไปหมด แต่ไม่พ้นจากธุดงค์วัดทั้ง ๑๓ ข้อนี้เลย ที่จะกำจัดกิเลสทั้งหลายเหล่านั้นได้ เช่น การซักผ้า บังสุกุล ครั่งพุทธรักษา ท่านซักเอาตามของเศษของเดนที่เขาทิ้งอยู่ตามถนนหนทางจริง ๆ ครั้นต่อมาก็มีศรัทธาญาติโยมถวายเป็นชิ้นเป็นอันเป็นผ้าอย่างดิบ ๆ ดี ๆ ดังที่เราเคยเห็นนั่นละ จนกลายเป็นผ้าพับผ้าไม้เรื่อยมาจนกระทั่งทุกวันนี้ นั่น เพื่อตัดความสว ความงามความโลเลโลกเลกของตัวเอง ทำตัวเหมือนผ้าเช็ดเท้า เหมือนผ้าขี้ริ้ว ให้มีคุณค่าด้วยธรรม การทำตัวให้เหมือนผ้าขี้ริ้วนั้นก็คือการทำกิเลสให้หมดคุณค่าลงไป อย่าให้มันแสดงฤทธิ์แสดงเดชอยู่ในทุกอากัปกิริยาที่แสดงออกนั้นเลย ความหมายว่าอย่างนั้น...”

(รากแก้วของศาสนา หน้า ๓๔๙)

“...ธุดงค์วัดผู้สมาทานยังงี้ก็ให้ดำเนินตามนั้น เช่น ธุดงค์วัดการไม่รับอาหารที่เขาตามมานี้ พ่อแม่ครูบาอาจารย์พาดำเนินมารู้สึกว่าท่านหนักแน่นมาก ต่อไปจะไม่มีเหลือจริง ๆ นี่จะไม่เห็นเลย ธุดงค์ ๑๓ ข้อที่ทรงแสดงไว้เพื่อเป็นเครื่องชำระกิเลสทั้งหมด เมื่อไม่มีธรรมนี้แล้วจะเอาอะไรไปชำระกิเลส นี่แหละหลักใหญ่อยู่ตรงนี้...”

(แสงโลก แสงธรรม หน้า ๑๑๖)

“...อยู่ที่ไหนก็ตามเรื่องธุดงค์วัดนี้ เราจะต้องเอาหัวชนอย่างไม่ถอยเลย ยืนกระต่ายขาเดียวไม่ยอมให้ขาดได้เลย...”

(เข้าสู่แดนนิพพาน หน้า ๑๘)

ยินดีในเสนาสนะป่า

“...พระพุทธเจ้าท่านสอนให้หลักให้เร้น รุกขมูลเสนาสนะ ฟังซิ ให้ไปอยู่ในป่า ในเขา ในถ้ำ เจ้ามหา สถานที่ใดเป็นที่พลุกพล่านวุ่นวายด้วยผู้คนอย่าไปอยู่ นั่นท่านสอน แม้ที่สุดต้นไม้ที่เป็นที่หาอยู่หากิน เช่นมันมีผลมากมาย รากไม้สุก พวกสัตว์พวกนกอะไรมาหากินอยู่ที่นี่ ก็อย่าไปอยู่สถานที่นั้น มันวุ่นวายท่านว่า ทำน้ำเป็นที่ชั้นลงของผู้คนหญิงชาย ก็อย่าไปอยู่ใกล้แกว่นั้น วัดที่สร้างใหม่ก็อย่าไป มันวุ่นวาย ให้หาที่อยู่ที่สงบสงัดวิเวกนะ ให้ประกอบความพากเพียรทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน ตลอดถึงการพักผ่อนก็บอกไว้หมดในอภิญญาปฏิบัติปาฐกสูตร ท่านแสดงไว้เป็นสูตรจริง ๆ เอามาสด

มนต์อยู่นี้ ผู้สวดก็สวดอยู่นี้ เวลานั้นให้พัก เวลานั้นให้เดินจงกรม ให้นั่งสมาธิภาวนา ท่านสอนไว้โดยละเอียดลอบมากที่สุด...”

(ความลึกซึ้งซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๑๖๑)

“...จะหมดแล้วนะวงกรรมฐานเวลานี้ จะเป็นกรรมฐานหากินไปแล้ว เป็นแล้วนะเวลานี้ เป็นกรรมฐานหากินหาช่อมหาช่อนกินนั้นกินนี้อยู่ชั้น นอกจากนั้นก็เอาครูอาจารย์ไปประกาศขายกินอีก ช่วยขายกิน หากินได้ง่าย เอาครูอาจารย์ไปขายพากันจำ หลังไหลลงไปกรุงเทพฯ โนนแหละ ไปก็ไม่อะไร สะพายย่าม ดีไม่ดีเงินจะเต็มย่ามนะ มันจะเป็นแล้วนะเดี๋ยวนี้ หรือเป็นแล้วเราก็ไม่ทราบได้ นี่เลขขนาดนั้นนะกรรมฐานเรา มันจะเลวลงขนาดนั้นนะ นำทุเรศจริง ๆ แล้วคำว่าสายพ่อแม่ครูจารย์มัน ๆ นี่จะต้องออกหน้า ๆ ตลอดเวลา เพราะเป็นการเบิกทางหากินได้ง่าย ๆ กว้างขวางออกไป อันนี้อันหนึ่งนะให้พากันจำเอาไว้...”

(สมถธรรม-วิปัสสนาธรรม หน้า ๑๑๓-๑๑๔)

สัลเลขธรรม

“...พูดเรื่องอะไรก็เป็นอรรถเป็นธรรม เป็นเหตุเป็นผลเป็นคติตัวอย่างแก่กันและกัน เป็นเครื่องรื่นเริง ไม่ใช่พูดเพื่อสั่งสมกิเลส หรือทำความกระทบกระเทือนให้แก่ผู้ฟังทั้งหลาย นี้เรียกว่าสัมมาวาจา ในหลักธรรมท่านกล่าวสัมมาวาจาไว้ในสัลเลขธรรม นี้ก็เคยอธิบายให้ฟังแล้ว

นั่นละพระครั้งพุทธกาลท่านพูดกันท่านคุยกัน คุยถึงเรื่องความมักน้อย ความสันโดษ ความวิเวกสังัด สถานที่นั้นที่นี้วิเวกสังัด ความไม่คลุกคลีตีโมงซึ่งกันและกัน ปลีกตัวออกเป็นบุคคลผู้เดียว มีความเพียรเต็มเม็ดเต็มหน่วยอยู่กับตน ศีลก็ระมัดระวังรักษาอย่างเข้มงวดกวาดขันยิ่งกว่าชีวิตจิตใจ สมาธิก็เอาจริงเอาจัง พูดถึงเรื่องสมาธิให้เป็นความรื่นเริงซึ่งกันและกัน จิตใครมีความสงบเรียบร้อยอย่างไรก็มาเล่าสู่กันฟัง เป็นการสนทนากันให้เป็นกำลังใจจากการได้ยินได้ฟัง พูดถึงเรื่องปัญญา ใครรู้มาก รุ้หน่อย ใครมีความฉลาดแหลมคมในการต่อสู้กิเลสประเภทต่างๆ ได้มากน้อยเพียงไรก็เล่าสู่กันฟัง จนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น นี่สัลเลขธรรม

พระครั้งพุทธกาลท่านพูดท่านคุยกันอย่างนั้น ท่านไม่ได้คุยถึงการบ้านการเมือง การได้การเสีย ความรื่นเริงบันเทิง การซื้อการขายอะไรต่างๆ ท่านไม่พูด เพราะนั่นเป็น

เรื่องของโลก เรื่องของธรรมมีแต่การแก่งแย่งไม่ตีทั้งหลาย ชะล้างสิ่งไม่ดีทั้งหลายออก เวลาพูดก็พูดเพื่อความชะล้างไม่ได้พูดเพื่อความสั่งสม นี่เป็นสัมมาวาจาของท่าน...”

(แสงโลก แสงธรรม หน้า ๘๖)

ปัจจัย ๔

“...เวลานี้เราเห็นไหม ไม่ได้ดูถูกเหยียดหยาม ไม่ว่าท่านว่าเรามันพอ ๆ กัน วัตถุเป็นสิ่งสำคัญขึ้นมาในวงศาสนา สิ่งที่สำคัญของศาสนาจะไม่ปรากฏหรือไม่ปรากฏ สถานที่อยู่ที่อาศัยปัจจัยทั้งหลาย นี่คือด้านวัตถุ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นศาสนาขึ้นมาเต็มวัด เต็มวา กุฎิสวย ๆ งาม ๆ ก็ชั้นที่ห้องก็หับ ห้องน้ำห้องส้วมที่สะดวกสบายจนพรรณนาไม่จบ นี่คือศาสนา เครื่องบำรุงบำเรอให้ได้รับความสะดวกสบาย ทั้งการอยู่การกิน การหลับการนอน การไปการมา นี่คือศาสนา แน่ะ ใครมีสิ่งเหล่านี้แล้วถือว่าหน้ามีตา มีดีกรี มีอำนาจวาสนา นี่ศาสนาแปรไปอย่างนี้เวลานี้

ที่จะให้แปรลงทางอรรถทางธรรม ที่เกี่ยวกับจะทำใจให้สงบให้เยือกเย็น ให้มีความเฉลียวฉลาดโดยหลักธรรมจริง ๆ จนถึงเอาตัวรอดเป็นยอดคนดังครั้งพุทธกาลนั้น จะไม่ปรากฏหรือไม่ปรากฏโดยลำดับลำดับมาแล้ว เพราะวัตถุมีอำนาจมาก คำว่าวัตถุมีอำนาจมากก็คือกิเลสแทรกเข้าไปมีอำนาจ ทำจิตใจของผู้ปฏิบัติหรือของพระเณรเราทั้งหลายให้สนใจให้ชวนชวายเป็นสิ่งเหล่านี้ จนไม่มองดูเรื่องศีลสมาธิปัญญา ซึ่งเป็นหลักใหญ่ของศาสนาที่จะพาให้หลุดพ้น หรือให้รู้แจ้งแทงทะลุ นั่นเลย เพราะมันมีอำนาจมาก กิเลสมันแทรกอย่างนี้แหละ

ที่อยู่ก็แทรก ที่หลับที่นอนก็แทรก เครื่องใช้ไม้สอยก็แทรก มีแต่ของดิบ ๆ ดิ ๆ เพื่อสนองความสะดวกสบาย ความสะดวกสบายประเภทนี้มันเป็นเรื่องของกิเลสทำงาน ไม่ใช่เรื่องของธรรมทำงาน

เรื่องของธรรมทำงานเห็นไหม พระพุทธเจ้าทรงทรมานที่ไหน เวลาทรงอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้ใด ก็ยกสถานที่อยู่อาศัยขึ้นเป็นหลักเป็นเกณฑ์เลย เช่น รุกขมูล เสนาสน์ นั้นเด็ดไหม นั้นละสถานที่ฆ่ากิเลส ทำลายกิเลสเบอร์หนึ่งหรือที่หนึ่งอันดับหนึ่ง คือให้ไปอยู่ตามรุกขมูล รมไม้ ชายป่าชายเขา จากนั้นก็ตามถ้ำ เจ็อมผาต่าง ๆ อันเป็นสถานที่เปลี่ยว ๆ สถานที่อดอยากขาดแคลน ไม่ใช่สมบูรณ์พูนผลเพื่อกิเลสจะได้พองตัวอย่างนั้น

ท่านอยู่เป็นยังไง ท่านผู้ผลิตธรรมเข้าสู่ใจเป็นยังไง กับผู้ผลิตกิเลสให้พอกพูนหัวใจต่างกันอย่างไรบ้าง แล้วนักบวชเวลานี้เป็นยังไงนักบวช พอกพูนกิเลสเข้าสู่หัวใจ

ด้วยวิธีการใด พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านพอกพูนอรรถธรรมเข้าสู่ใจท่านพอกพูนด้วยวิธีใด การอยู่ของท่านเป็นอย่างไร การกิน การหลับ การนอน การใช้การสอยของท่านเป็นอย่างไร นั่นแหละสนามรบกิเลส

สถานที่อยู่ก็เป็นสถานที่เหมาะสมกับการรบกับการฆ่ากิเลส ที่หลับที่นอนก็เป็น ที่หลับที่นอนเพื่อฆ่ากิเลส ปัจจัยเครื่องอาศัยต่าง ๆ เช่นอย่าง ปัสตุลจิวรี เป็นของดิบของดีเมื่อไร ปัสตุ ก็คือขี้ฝุ่นขี้ฝอยนั่นเอง ไปหาซักผ้าบังสุกุลที่ทิ้งอยู่ตามถนนหนทางเอามาเย็บปะติดปะต่อขึ้นเป็นสบง จิวร สังฆาฏิ พอได้ใช้ไปวันหนึ่ง ๆ เพื่อฆ่ากิเลสโดยถ่ายเดียว นั่นละฟังแต่ว่า ปัสตุ ๆ ปัสตุล ก็หมายถึงทิ้งอยู่ตามพื้นขี้ฝุ่น ไปซักเอามา

ส่วนบิณฑบาตก็ให้หามาด้วยกำลังปลีแข้งของตน ให้ทำความอุทิศสำหรับพยายามถือเป็นการเป็นงานในการเลี้ยงชีพของตนให้ถูกต้องตามหลักของพระ สอนให้บิณฑบาต ปิณฑยาโลปโกชนํ นิสุสาย ปพพชชา ตตถ เต ยาวชีวํ อุตสาโท กรณียอนั้น ส่วนพิเศษ อติเรก แปลว่าของเหลือเฟือ ท่านก็บอกไว้ อันนั้นเป็นสิ่งที่เหลือเฟือไม่ใช่เป็นของจำเป็นท่านก็บอก เช่น นิมนตนิ สลากภตฺตํ ปกฺขิกํ อุโปสถิกํ ปาฏิปทิกํ รับนิมนต์เขาไปฉันที่นั่นที่นี้ ถึงวันปาฏิบพ วันอุโบสถ วันปักษ์ เขาถวายในวันปักษ์ถวายเป็นสังฆทานอะไรก็รับ แต่ไม่ให้ถือเป็นความยินดียิ่งกว่าการบิณฑบาตหามาด้วยกำลังปลีแข้งของตน นั่นฟังซิเป็นยังไง

การทำเลี้ยงชีพของพระพุทธเจ้ากับพระสาวกทั้งหลาย ท่านหาเลี้ยงวิธีไหน ผู้ฆ่ากิเลสและผู้เป็นสรณะของพวกเรา ท่านหาเลี้ยงองค์ของท่านด้วยวิธีใด ผิดกันไหม นี่ละกินก็กินเพื่อฆ่ากิเลส กินแบบนี้แหละ หายอยู่หากินมาเพื่อฆ่ากิเลส หาอย่างนี้ท่านหา นี้หลักใหญ่ ส่วนเหลือเฟือก็เคยได้พูดแล้ว นั่นท่านก็ไม่ได้ห้าม แต่ไม่ได้ถือเป็นกิจจะลักษณะ เป็นสิ่งสำคัญและเป็นเนื้อเป็นหนังเหมือนกับการบิณฑบาต ด้วยกำลังปลีแข้งของตนมารับมาฉัน

ยากี่ฉันขาดองด้วยน้ำมูตรเน่า เน่าเพียงเท่านั้นละ เพียงเหยียวยาเท่านั้น ท่านไม่ได้มารักมาสงวนชีวิตจิตใจยิ่งกว่าธรรม จนถึงกับถือเอาเรื่องหยุกเรื่องยาเป็นเรื่องใหญ่เรื่องโต แล้วก่อความกังวลรบกวนวายให้แก่เจ้าของจนลืมนิรมลธรรมไปหมด มีแต่จะให้ชีวิตอยู่ค้ำฟ้าโดยถ่ายเดียว เจ็บท้องปวดศีรษะบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็กลัวแต่จะตายวิงหาแต่หมดแต่หมด

ไม่ปฏิเสธเรื่องหยุกเรื่องยา แต่เรื่องความกังวลจนเกินเหตุเกินผลผิดหลักของสมณะ นี่ผิดทางของพระพุทธเจ้า ผิดทางของผู้จะฆ่ากิเลส ผิดทางของผู้เรียนเพื่อรู้สังขารธรรม เรื่องหยุกเรื่องยากี่นำมารักษากันไป แต่ไม่ให้หลงจนเกิดความกังวล อันเป็นเรื่องของกิเลส เห็นชีวิตจิตใจมีคุณค่ามากกว่าธรรมไปเสีย เลยลืมนิรมลธรรม ลืมหลัก อนิจจัง

ทุกข์ อนตตา ที่จะพาดนให้รอบคอบต่อสิ่งทั้งหลายมียาเป็นต้นไปเสีย อย่างนี้ละ พระพุทธเจ้าและสาวกท่าน ท่านทำอย่างนี้...”

(แสงโลก แสงธรรม หน้า ๓๓๖-๓๓๘)

“...ท่านก็กล่าวไว้ว่า คันถุระ วิปัสสนาธุระ อันเป็นของคู่เคียงกัน แต่หลักใหญ่ของศาสนาที่ท่านทรงมุ่งมั่นจริง ๆ ก็คือ จิตตภาวนา ด้านนามธรรมเป็นสำคัญมากยิ่งขึ้นกว่าด้านวัตถุ ถ้าจะว่าไม่มีก็ความจำเป็นมันยังมี พระก็มาจากคน ประชาชนญาติโยมเขามีบ้านมีเรือน พระก็ต้องมีที่พักที่อาศัย จำเป็นก็ต้องสร้างต้องทำขึ้นพอได้อยู่อาศัยเพื่อจิตตภาวนาเป็นสำคัญ แต่ไม่ได้เพื่อความหุรหุราโก้เก็บชื่อเสียงมีเกียรติยศจากการก่อสร้างอย่างนั้น มุ่งทางด้านจิตตภาวนาเป็นสำคัญมาก...”

(ความลึกซึ้งซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๑๖๘)

เครื่องใช้ไม้สอย

“...รถยนต์ก็จะเอาที่คันถ้าจะเอาสำหรับวัดนี้ไม่ใช่คุณนะ เขาจะถวารถยนต์ เอามาทำไมรถเต็มแผ่นดิน จะขึ้นคันไหนลูกศิษย์คนไหนเขาพร้อมเสมออยากให้อันไหนเราจะมีเหตุมีผลทุกอย่างที่ห้ามอะไร พระหามาอะไรหารถ ไม่ใช่ขราวาสนี่ อันนี้เป็นเรื่องของโลกเขาใช้กัน พระเป็นเพียงอาศัยความสะดวกไปกับเขาเท่านั้น จะมาเป็นเนื้อเป็นหนังเป็นตัวของตัวเอง เป็นเจ้าของรถของราชันม้านักเหมือนโลกเขาณะชิต

ไฟฟ้าเขาจะเอาเข้ามาเราก็ห้ามมานานแล้ว นี่ถ้าเอาไฟเข้ามาลองดูซิ สิ่งที่แอบแฝงเข้ามา ที่จะตามเข้ามาให้วัดเสีย มาฟังเพื่อห่อหุ้มกันเต็มวัดวาเลอะ ๆ เทอะ ๆ ไปหมด ไม่ทราบว่ามีวิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น จะแอบตามกันมา เดี่ยวโทรศัพท์ก็จะมาติดขึ้นอีก ตั้งแต่ไม่มีไฟฟ้านี้ก็ยังมีโทรศัพท์มา โทรศัพท์มาก็ต้องเอาไฟฟ้ามา มาขอ ๒ ครั้งแล้วนะ ผู้ว่า มาติดต่อเราจะขอตั้งโทรศัพท์ที่วัด เพื่อการติดต่อสะดวกสำหรับเกี่ยวกับท่านอาจารย์ นี่เราก็ไม่เอา เพราะผลประโยชน์ที่จะได้มีเพียงนิดเดียว ผลเสียที่ตามมานี้มาก ต่อมากพรรณนาไม่จบไม่สิ้นเลย สมควรแล้วเธอจะเอาข้างแล็กแมว มันจะกริ่งกร้าง ๆ ทั้งวันทั้งคืนไม่มีเวลาเลย ทางไหนก็โทรฯ มา ผู้รับสายหนีไปไหนไม่ได้แหละ นั่นฟังซิ ไม่เกิดประโยชน์อะไร มันโทรฯ มาได้หมดทั่วประเทศนี่ วันหนึ่ง ๆ จะเข้ามาทำอะไร แม้แต่มาจ้งหันมาวัดมาวาก็เข้ามาโทรฯ จะโทรฯ ไปไหนก็โทรฯ อย่าว่าแต่ข้างนอกจะโทรฯ เข้ามาเลย ข้างในนี่ก็เป็นบ้าไปเลยแหละ โทรฯ แหก นั่นฟังซิ

เราก็ให้เหตุผลกับผู้ว่าฯ ไป ก็อุดรฯ กับวัดนี้ไม่เห็นไกลกัน มีเหตุผลอะไรมีความจำเป็นอะไร รถวิ่งไปหาครูเดียวก็ได้ ไม่เห็นจะต้องก่อความยุ่งยากให้วัดให้วุ่นวายไปเพราะการมีโทรศัพท์ เราว่าอย่างนี้นั้นเหตุผลของเรา ความมีโทรศัพท์เป็นความเสียหายมากมาย แล้วพระเถระจะคิกคะนองขึ้นอีก เราว่ายังงี้เลย จึงไม่ยอมให้ตั้ง ทุกสิ่งทุกอย่างเราคิดด้วยเหตุผลทั้งนั้น ไม่ว่าจะอนุญาตไม่ว่าจะห้าม เรามีเหตุผลของเราทุกอย่าง เอาให้ค้านมาว่างั้นเลย ถ้าเหนือนี้เราอมรับไม่ว่าใครก็ตาม ถ้าไม่เหนือแล้วเราไม่ทำนะ ที่นี้เหตุผลไหนมันไม่เหนือละซิ ถึงได้รอดตัวมาเรื่อยๆ แก่ตกไปเรื่อยๆ เพราะเหตุผลของเราเหนือกว่านี้ ไม่ใช่เรามีทิฐิมานะไม่ให้ทำนะ เราต้องการเหตุผลนี้ รักษาศาสนาที่ต้องรักษาด้วยเหตุด้วยผล อะไรที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับวัดกับศาสนาพระเถระก็ต้องมีเหตุมีผลซิ ทำแบบสุมเตาได้หรือ...”

(จากแก้วของศาสนา หน้า ๑๓๗-๑๓๙)

“...เฉพาะอย่างยิ่งวิถีโธนี่เป็นเครื่องทำลายอันสำคัญมากนะ หลายนี่หลายหลายหลายหลายพันพันคน จะว่าเครื่องทำลายประเภทปรมาณูก็ไม่ผิด จะว่าประเภทนิวเคลียร์นิวตรอนก็ไม่ผิด นี่คือการระเบิดทำลายหัวใจพระ ทำลายพระศาสนา ทำลายพระเถระให้แหลกเหลวไปหมดชนิดไม่มีอะไรเกินอันนี้ ต้องการชนิดใดจะไปค้นไปคว้าหามาจนได้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง ประเภทนรกจกเปรตมีอยู่กับสิ่งเหล่านี้แหละ ผู้มีจิตเลวทรามชนิดนรกจกเปรตขนาดนั้นแล้ว ทำไมจะไม่ไปเสาะแสวงหามาทำลายเจ้าของและผู้เกี่ยวข้องให้แหลกเหลวไปได้ละ ถ้าลงถึงขนาดที่วานี้แล้วหมดศาสนาไม่มีอะไรเหลือเลย พระเถระในวัดถ้าลงได้มีอันนี้เข้าวัดแล้วหมดจริง ๆ เรื่องสมาธิเรื่องภาวนาเรื่องอะไร ๆ ก็ตาม ขึ้นชื่อว่าธรรมทั้งหลายไม่ได้มีอะไรมีความหมายเลย

จึงได้วิตกวิจารณ์อยู่เสมอเกี่ยวกับวาระปฏิบัติของเรา ถ้าลงอันนี้ได้เข้าวัดแล้วหมด ๆ คำว่ากรรมฐานอย่าถามถึงเลย นอกจากเอาไฟเผาเสียทั้งหมดวัด อย่าให้มันมีสะดุดตาประชาชนญาติโยมให้เขาได้สลดสังเวชไปนานเลย เพราะมองเห็นแล้วก็ โห นี่วัด เป็นวัดของพวกเทวทัต เป็นวัดของพวกวิถีโธ ที่ทำลายศาสนาอย่างฉิบหายป่นปี้หน้าด่าน ๆ นั้นแหละ เขาจะได้คิดอยู่เรื่อยไปและกวนใจไม่หยุด ทั้งเป็นความทุกข์ความทรมาน ความสลดสังเวชแก่ประชาชนญาติโยมที่เขามีศีลมีธรรม เขามีสมบัติผู้ดี อย่าให้เขาได้เห็นไปนานเลย เผาทิ้งเสียให้หมดอย่าให้มีเหลือเลยพอเหมาะพอพอดีกัน...”

(สมถธรรม-วิปัสสนาธรรม หน้า ๑๙๐-๑๙๓)

สิ่งก่อสร้าง

“...การปฏิบัติเคยพูดให้ฟังเสมอ นอกจากหลักการแห่งการปฏิบัติที่อธิบายมาแล้ว เบื้องต้นที่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกท่านพาดำเนิน ท่านดำเนินอย่างนั้นถือจิตตภาวนาเป็นสำคัญยิ่งกว่างานใด สำหรับที่อยู่อาศัยพอบังแดดบังฝนพักผ่อนนอนหลับเท่านั้น แม้แต่สัตว์เขายังทำรังทำรังเพื่ออยู่อาศัยตามสภาพของเขา มนุษย์เราที่มาบวชเป็นพระก็มาจากคน คนมีบ้านมีเรือนมีที่อยู่อาศัยมีเครื่องใช้ไม้สอย พระก็จำเป็นต้องมีตามสภาพของสมณะ อะไรขาดตกบกพร่องก็จำเป็นต้องชวนช่วยในกิจที่สมควรแก่สมณะที่ควรจัดควรทำ แต่ไม่ถึงกับเป็นกิจการพรั้มเพื่อรื้อนวายจนถึงกับเป็นอารมณ์ขุ่นมัวมั่วสุมกับงานนั้นจริง ๆ ซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นการเหยียบย่ำทำลายจิตใจของตนลงไป เพราะความกังวลกับงานภายนอกจนกลายเป็นข้าศึกต่องานจิตตภาวนา ผู้ปฏิบัติต้องระวังให้มากไว้นั้นแลพอดี เพราะพระเราส่วนมากชอบเลยเถิด จนกลายเป็นเตลิดเปิดเปิงแหวกแนวซึ่งมีมากต่อมากในวงปฏิบัติ

นี่จึงได้พยายามระวังเสมอ ที่คิดไว้ก็แน่ใจว่าไม่ผิด เช่น มีท่านผู้ศรัทธาจะถวายเงินสร้างโบสถ์ทั้งหลาย เรายังไม่อาจรับได้ นั้น เคยมีบ้างไหมในประเทศไทยและองค์ไหนที่มีผู้ถวายเงินสร้างโบสถ์ทั้งหลายแล้วไม่รับ นอกจากขรัวตาवासาน้อยนี้เท่านั้นจึงไม่อาจรับได้ ที่ไม่อาจรับได้นั้นก็มีเหตุผลเหมือนกัน แต่เวลาพูดกับวงภายนอกก็พูดว่าไม่มีवासานจึงไม่อาจรับได้ พูดเสียงไปเสียพอให้เรื่องผ่านไป ความจริงหลักธรรมที่เราเล็งอยู่ยึดถืออยู่ กราบไหว้บูชาเป็นขวัญใจและเทิดทูนสุดจิตสุดใจอยู่ตลอดเวลา นั้นเป็นสิ่งที่ใหญ่โตมากยิ่งขึ้นกว่าสิ่งใดในโลกธาตุ สิ่งเหล่านั้นเราไม่ได้เทิดทูนเหมือนธรรม เพราะเป็นเพียงปัจจัยเครื่องอาศัยไปเป็นวัน ๆ เท่านั้น ส่วนธรรมเป็นเรื่องใหญ่โตมากที่สุดต้องรักสงวน เรื่องการสร้างโบสถ์สำหรับวัดนี้ยังไม่มีความจำเป็น สิ่งใดที่จำเป็นก็ทำสิ่งนั้น เช่น จิตตภาวนาเป็นงานจำเป็นอย่างยิ่ง นี่ต้องทำ การทำอุโบสถสังฆกรรมทำที่ไหนก็ได้ ตามร่มไม้ชายเขาที่ไหนก็ได้ไม่ขัดข้องอะไร ตามหลักพระวินัยจริง ๆ แล้วไม่มีอะไรขัดข้อง การสร้างโบสถ์สร้างวิหารควรให้เป็นที่เป็นที่ฐานที่เหมาะสมสมควร ไม่ใช่จะสร้างตะไปหมด

การสร้างโบสถ์หลังหนึ่งเป็นยังไง นับตั้งแต่เริ่มแรกตกลงกับช่างในการสร้างโบสถ์เป็นยังไง ถนนหนทางเข้าไปในวัดจนถึงบริเวณที่จะสร้างโบสถ์จะต้องเปิดโล่งตั้งแต่บัดนั้นจนกระทั่งถึงวันสร้างโบสถ์สำเร็จ ต้องบุกเบิกไปหมดยิ่งกว่าโรงงานคนงานก็ต้องมีทั้งหญิงทั้งชายจำนวนมากมายที่จะเข้ามาอนกองกันอยู่ที่นี่ ทั้งช่างทั้ง

คนงานไม่ทราบมาจากแห่งหนตำบลใด บางรายหรือส่วนมากก็ไม่เคยรู้เลยว่าศาสนาเป็นยังไง พระเณรในวัดท่านปฏิบัติยังไง แล้วเขาจะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยพอเป็นความสงบงามตาแก่พระเณรในวัดได้ยังไง มันต้องเหมือนกับเอายักษ์เอาเปรตเอาผีเข้ามาทำลายวัดนั่นเอง

ในขณะที่เปิดโอกาสตกลงกันเรียบร้อยแล้วนั้นนะ ไม่ว่าผู้คนหญิงชาย รถราต่าง ๆ ต้องเข้าต้องออกกันตลอดเวลา ประตูวัดปิดไม่ได้เลย และสถานที่ที่จะสร้างโบสถ์ขึ้นมาให้เป็นของสง่างามแก่วัดแก่พระสงฆ์ในวัด แต่พระกลับตายกันหมดจากจิตตภาวนา จากมรรคจากผลนิพพานที่ควรจะได้จะถึงจากสมณธรรมคือจิตตภาวนา แล้วจะเอาอะไรมาเป็นความสง่างามอร่ามตา ลองพิจารณาดูซิ นี่เราคิดอย่างนั้นและพูดอย่างนี้นะ จะเป็นความคิดผิดพูดผิดหรือถูกประการใดบ้าง

ธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากมาตลอดอนันตกาล พระพุทธเจ้าก็ดี สาวกก็ดี ไม่ใช่คนสร้างโบสถ์สร้างวิหาร สร้างสิ่งรโหฐานสำราญตาอะไรเลย แต่เวลาท่านรู้ธรรมรู้ธรรมภายในใจของท่านแล้ว เป็นยังไงบ้างการประกาศธรรมสอนโลกของท่านนะ ยกตัวอย่างสมัยปัจจุบัน ท่านอาจารย์มั่นท่านสร้างอะไร นอกจากท่านสร้างจิตสร้างใจท่านอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มสติกำลังความสามารถด้วยจิตตภาวนา จนเป็นผู้ฉลาดแหลมคมเต็มภูมิแล้วย้อนมาสั่งสอนโลกอย่างเต็มภูมิ เป็นยังไง เราดูเอา คนนับถือท่านอาจารย์มั่นทั่วประเทศไทยเราจนตลอดถึงเมืองนอก นั้น ผลแห่งการปฏิบัติธรรมรู้ธรรมเห็นธรรมมีใจเป็นหลักเป็นเกณฑ์ด้วยอรรถด้วยธรรมแล้ว สั่งสอนโลกได้ลึกซึ้งกว้างขวางขนาดไหน พิจารณาดูซิ นี่ละธรรมภายในใจ สมบัติภายในใจแท้เป็นอย่างนี้ ผิดกับสมบัติกาฝากเป็นไหน ๆ

ใจเป็นสิ่งสำคัญ มีอำนาจมาก สามารถทำประโยชน์ได้มากมายเมื่อมีคุณสมบัติอยู่ภายในใจแล้ว แล้วโบสถ์หลังไหนที่มีอำนาจวาสนามากไปเที่ยวประกาศศาสนาสอนโลกสงสารให้คนเข้าถึงธรรม ธรรมถึงใจซาบซึ้งเป็นคนดีขึ้นมาได้ เราเคยเห็นโบสถ์หลังไหนบ้าง ทั้งนี้เราไม่ได้ประมาท แต่แยกมาเทียบเคียงตามหลักเหตุผล เราไม่ได้ประมาทและไม่ได้ห้ามว่าไม่ให้สร้างโบสถ์ สถานที่ควรสร้างเราไม่ว่า แต่สถานที่ที่ไม่ควรสร้างก็ไม่ควรมาทำลาย สถานที่นี้เป็นสถานที่สร้างจิตใจด้วยจิตตภาวนาให้มีหลักฐานมั่นคง พระองค์หนึ่ง ๆ ได้ประโยชน์ทางด้านจิตใจแล้วจะทำประโยชน์ให้โลกได้รับกว้างขวางมากมายเพียงไร เราคิดหมดแล้วเรื่องเหล่านี้

(เข้าสู่แดนนิพพาน หน้า ๑๓๙-๑๔๑)

“...ศาสนธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่ามาก ยิ่งกว่าวัตถุเครื่องก่อสร้างให้กังวลงุ่นวาย เราคำนึงถึงเรื่องนั้นต่างหากนะ กุฎีหลังที่สร้างขึ้นนี้เขาส่งเงินมา ก็บอกตรงๆ เลยเขา เห็นเราอยู่กระต๊อบสูงแค่นี้ ฟันก็สับไม้ไผ่เป็นฟากปู สร้างด้วยฟาง มุงด้วยหญ้า เราอยู่นั้นพังไป ๓ หลัง หลังที่ ๔ ถึงได้ปลูกหลังนี้ขึ้นมา เพราะปลวกกินต้นเสาล้มลงปลูกใหม่ ช่างพอทราบว่าเป็นกุฎีของเราจะมาต่อว่าเรา ที่ศาลาก็คนมาก ๆ นี้ มาต่อว่าเรายัง ร้องให้อีกด้วย บอกว่าครูบาอาจารย์ชื่อเสียงโด่งดังทั่วประเทศไทย มาดูกุฎีแล้วหลังเท่า กำปั้น จะอยู่ได้ยังไง เอ้า ตั้งแต่อยู่ในท้องของแม่นี้เป็นยังไง ท้องของแม่กับกุฎีหลังนี้ อะไรใหญ่กว่ากัน

กุฎีหลังนี้ ยืนได้เดินได้ นั่งได้นอนได้อย่างสะดวกสบาย ไปมาได้ ในท้องแม่ไป ไทไหนได้ไหม คับแคบยิ่งกว่านี้ยังอยู่ได้ ตั้ง ๙ เดือน ๑๐ เดือน อันนี้ขนาดนี้แล้วทำไมจะ อยู่ไม่ได้ ถ้าต้องการกว้างๆ ก็ไปอยู่ทุ่งอยู่ธยานั้นซิ ก็ว่างั้น เขาไม่ยอมซิ กลับไปเขาส่ง เงินตุ้มมา ที่นี้เราไม่ได้มีข้อสงสัย หรือมีข้อแม้อะไรเอาไว้ จะส่งกลับคืนก็เหมือน ประชดกัน นี้เลยได้ฝืนปลุกนะ เรื่องเป็นอย่างนั้น ใครไม่ทราบก็ให้ทราบเสีย จากนั้น เราก็งี้เลยเที่ยว ใครจะส่งสิ่งส่งของเงินทองมาให้เกี่ยวกับการก่อสร้างในวัดป่าบ้าน ตาดนี้แล้ว ต้องให้เราทราบเสียก่อน ถ้าส่งมาสู่่มสี่สู่่มห้าก่อนหน้าอย่างนั้นไม่ได้ ถ้ายัง ไม่ได้ตกลงกันแล้ว ส่งมาเท่าไรก็ไม่สำเร็จ ต้องบอกอย่างนั้นเลย เราก็งี้ปฏิบัติอย่าง นั้นมา ใครจะมาสร้างไม่ได้ขออนุญาตให้เป็นที่ตกลงใจกันเสียก่อน เราไม่ให้ทำ ไม่อย่างนั้นวัดไหนจะหุรหุรยิ่งกว่าวัดป่าบ้านตาด พูดถึงเรื่องความหุรหุรของวัตถุแห่ง โลกเขานั้น แต่ธรรมจะแห่งผากขนาดไหนนั้นซิ เราไม่รับรอง ถ้าลงวัตถุหุรหุร ธรรม ต้องยุบยอบไปหมดจนไม่มี

ศาลานี้เขาก็อยากจะทำใหม่ให้เราก็งี้ไม่เอา ตีเพดานให้เราก็งี้ไม่ให้ตี นั้น นั้นมัน เหมาะแล้ว พอตีแล้ว โก่อหุรไปอะไรเรื่องโลกๆ ให้โก่อหุรอยู่ในหัวใจซิ ใสสว่าง กระจางแจ้งอยู่ในใจ นั้น ของอัครรรยอยู่ตรงนั้นต่างหาก ไม่ได้อยู่กับหินกับทราย กับอิฐกับปูนกับเหล็กหลาอะไรนี้ อยู่กับธรรมต่างหาก ธรรมกลมกลืนกับใจแล้ว ใจกับ ธรรมต่างหากประเสริฐหุรหุร ทำพออยู่ได้พอ ไปตื่นอะไรกับโลกเขา โลกก็รู้แล้วว่าโลก ถ้าโลกกับธรรมเป็นอันเดียวกันจะมาแยกพูดทำไมว่าโลกว่าธรรม มันไม่เหมือนกันนะซิ วัดกับบ้านจะให้เหมือนกันได้ยังไง เราไม่อยากให้ขัดธรรม ขอให้ธรรมเจริญรุ่งเรือง อยู่ ไทไหนอยู่ได้ทั้งนั้นแหละเรา บอกตรงๆ อย่างนี้...”

(จากแก้วของศาสนา หน้า ๑๓๖-๑๓๗)

ไม่สั่งสม

“...ไม่รู้เป็นไงมันชัดจริง ๆ นะสำหรับหัวใจผม จะเป็นใจเทวทัตอะไรก็แล้วแต่ ใครจะว่า ถ้าเรื่องการซื้อการขายมันขวางจริง ๆ นี้นะ เพราะได้เชื่อพระพุทธเจ้าอย่าง หัวใจขาดสะบั้นไปตามเลยนะ ไม่มีอะไรเสียดายเลยว่าพระพุทธเจ้าเป็น มหาการุณีโก นาโธ ทิตาย สพุพปาณิ นี้ที่มันยึดหลักนี้เป็นจิตเป็นใจจริง ๆ เป็นตายก็ยอมเลยเชียว พระจิตของท่านอ่อนน้อมกับสัตว์โลกทั้งสามแดนโลกธาตุนี้ เคยเห็นไม่เคยเห็นไม่สำคัญ สำคัญแต่ว่าสัตว์โลกกับอันนี้ซึ่มไปหมดเลย ท่านจะไปทำด้วยการซื้อการขายได้ลงคอ ยังไง นี่ท่านทำไม่ลง มีแต่ยื่นให้ ๆ ด้วยความเมตตาสงสาร จะไปเอาอะไรตอบแทนเขา มา เอาของเขามาให้เขาเสียไปทำไม ก็เราจะให้เขาด้วยความเมตตา เอาของเขาให้เสีย ของเขามาทำไม มันก็ขาดความสมดุลซึ่งมีอยู่ในตัวของเขาและขาดความสมดุลที่มี เมตตาธรรมอยู่ในใจของเราไป ผมเชื่อแน่ว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงซื้อทรงขายอะไรทั้งนั้น

ศาสนาทำไมจึงกลายเป็นตลาดร้านค้าไปได้ นี่เราจึงให้เป็นไปไม่ได้ ผมนะให้ ด้วยความเมตตาสงสาร ให้โดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนเราพอใจ มันพอใจเต็มใจอยู่ใน หัวใจเจ้าของ ภูมิใจ ไม่มีอะไรกินก็ให้เห็นดูซิ ว่าเราสงเคราะห์โลกจนกระทั่งเราไม่มี อะไรกิน ตายเพราะความอดอยากให้มันเห็นว้างนั้นเลย มันไม่เคยสะทกสะท้านกับการ หมดการยังอะไร เชื้ออย่างนั้นจริง ๆ การซื้อการขายเป็นเรื่องของโลก แล้วก็เลสมันเข้าไป แฝงธรรมแฝงศาสนา เข้าไปเป็นเจ้าของตัวการอยู่ในวัดในวา ใครรู้ได้เมื่อไรว่าการซื้อ การขายนั้นเป็นเรื่องของกิเลสเป็นเรื่องของโลกล้วน ๆ ทีนี้เราเป็นพระเป็นนักบวชอยู่ใน วัดในวาอีกด้วยซ้ำแล้วไปทำยังงั้น จะไม่ว่าตั้งกองสั่งสมกิเลสได้ยังไง หาอะไร ได้มาเพื่อ อะไร เอ้าว่าชิ อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ กินไปเท่านั้นพอแล้วนักบวช มีเท่าไรเอาออกเพื่อโลกชิ บวชมาก็เพื่อทางพระพุทธเจ้า เป็นยังงั้นทางพระพุทธเจ้าช่วยโลก ช่วยตัวเองให้ได้แล้วก็ ช่วยโลก แน่ๆก็มีเท่านั้น ไม่ใช้จะไปกอบโกยเอา กับโลกเขานี้

นี้มีเท่าไรหมดละผม ใครจะว่าบ้างก็ตาม มันพอใจเป็นบ้าแบบนี้ละ ไม่ทราบเป็น ยังไง มีเท่าไรเป็นหมดเลยนี้เก็บไว้ไม่ได้ เพราะอำนาจแห่งความเมตตาสงสารมีกำลัง มากเกินกว่าที่จะมาสนใจเก็บไว้ ไว้ก็ไว้สำหรับหมู่เพื่อน เพื่อความจำเป็นกันหน้ากัน หลังของหมู่ของเพื่อนเอาไว้ยังงั้น เมื่อจำเป็นก็เอาได้ ผมไม่ได้มาหึงมาหวงแม่สตาจค์ หนึ่งนะว่าเป็นของผม เมื่อหมู่เพื่อนก็ยังพอเป็นไปอยู่ เพราะเราก็ดูแลอยู่ตลอดเวลา ความจำเป็นอะไรเราก็ดูทุกสิ่งทุกอย่างอยู่แล้ว

ที่ไหนที่จำเป็นเราก็ช่วยเท่านั้นเอง ผมจึงไม่ได้มาปรึกษาหมู่เพื่อนก็เพราะเหตุนี้เอง อะไร ๆ ที่ตกมาในวัดในวาผมไม่ถือเป็นของผมนี่ ถือเป็นของทั้งวัด ใครไม่มีมาเอาไม่ต้องมาขอกัน ขอกันทำไมเราเป็นนักบวชด้วยกัน มาอาศัยซึ่งกันและกันยังจะต้องมาร้องขอ ว่านั่นเป็นของท่าน นี่เป็นของเราอะไรกันอีกนี่ แน่ะ พุดให้เต็มบพเต็มบาทก็พุดอย่างนั้น มีอะไรก็เอากันไปซิ ก็จะได้ไปใช้ไปสอยไปขบไปฉันไปอะไร ไม่เห็นมีอะไร...”

(แสงโลก แสงธรรม หน้า ๒๖๐-๒๖๑)

“...เครื่องไทยทานที่เขามาทอดกฐินวันนี้ ใครต้องการอะไร ๆ ก็มาเอาเลย ไม่ต้องมาบอกมากล่าวผม ผมไม่ให้มาบอก ผมเปิดไว้ตลอด เพราะนี่เป็นของทุกคน ใครขาดตกบกพร่องอะไรก็มาเอาเลย นั่นจะเหมาะยิ่งกว่าการแจก ไม่ทราบจะแจกอะไร มีอะไรบ้างที่จะแจกให้เหมาะสมกับความต้องการของหมู่เพื่อน มันก็มองไม่เห็น เพราะฉะนั้นจึงให้หาเอา ต้องการอะไรให้เอาไปใช้เลยเท่านั้นเอง มันก็มีเท่านั้น

ส่วนปัจจัยที่แยกสำหรับหมู่เพื่อนใช้ก็มี สำหรับแยกทำประโยชน์โลกสงสารเขาก็มี ผมก็เคยปฏิบัติมาอย่างนั้น สำหรับความจำเป็นในวัดก็มีแยกไว้ประเภทหนึ่ง สำหรับช่วยโลกดั่งที่เคยปฏิบัติเรื่อยมาก็แยกอีกประเภทหนึ่งไว้ใช้...”

(ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ หน้า ๒๓๕)

ก่อนที่ท่านอาจารย์จะช่วยเหลือนั้น ท่านจะไปดูสภาพของที่นั้น ๆ แล้วจึงพิจารณาให้ความช่วยเหลือ

ตัวอย่างเช่น ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ คณะแพทย์โรงพยาบาลศูนย์อุดรธานีเข้ากราบนมัสการ พร้อมขอร้องให้ท่านอาจารย์รับเป็นประธานจัดหาทุนสร้างตึก “รวมเมตตามหาคุณ” ซึ่งได้ชื่อต่อมาในภายหลัง ท่านยอมรับโดยคุณเพราะได้เห็นสภาพของคนป่วยและญาติที่นั่งรอนอนรออยู่บนระเบียงทางเดิน เนื่องจากอาคารและเตียงคนไข้ไม่พอ เป็นภาพที่น่าอนาจอนาใจอย่างมาก ท่านได้เล่าไว้ในเทศน์ตอนหนึ่งว่า

“...ที่ตะเกียกตะกายเรื่องโรงพยาบาลก็เหมือนกัน...ก็เพราะความสงสาร คิดไปหมดทุกแง่ทุกมุม พอที่จะให้เขาอาศัยได้ตรงไหนก็เอาสร้างลงไป เงินก็ไม่มี เรื่องมีนะ แต่ก็เดชะนะ ค่อยเป็นค่อยไป อย่างที่เป็นมานี้จะมีอะไร...”

(แสงโลก แสงธรรม หน้า ๒๖๒)

การบำเพ็ญสาธารณกุศลด้วยเมตตาสงสารของท่านนั้น ยังมีอีกหลายแห่ง เช่น วัดต่างๆ โรงเรียน การช่วยเหลือเด็ก และโรงพยาบาลอื่นๆ ทุกครั้งบรรดาศิษย์ของท่านต่างก็ร่วมทำกุศลกับท่านด้วย

ธรรมอยู่ที่ความสม่ำเสมอ-เสมอภาค

“...การแจกอาหารเป็นยังไง เคยพูดซ้ำๆ ซากๆ ใครแจกอาหารดูทุกบาตรให้ละเอียดลออไหม หรือว่าทำซุ่มๆ ซ้ำๆ แบบพอดผ่านมือๆ พอแล้วมือๆ อย่ามาทำให้เห็นอย่างนั้นนะ การทำนี้เป็นข้อวัตร เป็นการปฏิบัติตัวเองทั้งนั้น อย่าทำสักแต่ว่าทำความเป็นธรรมอยู่กับความสม่ำเสมอ อย่างหมู่เพื่อนเอามาสูมอยู่กับผม ผมไม่ได้ยินดีนะ ผมไม่คิดอยู่แค่นี้ละ คิดอยู่หมดทุกปากทุกท้องที่อยู่ร่วมกัน จากความดูแลและความรับผิดชอบของเรา ถ้าเทียบกับโลก ผิดอะไรกับลูกของเรา ลูกแต่ละคนๆ พ่อแม่จะมีความรักสม่ำเสมอในคำว่า เป็นลูก แน่ อันนี้ก็เหมือนกัน เราอะไรมันจริงจริงๆ นี่มันไม่ลืมนะ จริงทุกอย่าง เพราะฉะนั้นใครจะมาทำทะเลาะๆ แหละๆ ให้เห็นมันถึงขวางตามันกระเทือนหัวใจ เพราะนี่ไม่ทะเลาะแะแหละนี้ มีมากมีน้อยให้สม่ำเสมอ แจกใส่บาตรไหนก็ดู นอกจากเจ้าของไม่เอานั่นเป็นอีกอย่างหนึ่ง แจกสม่ำเสมอเป็นธรรม

ธรรมอยู่ที่ความสม่ำเสมอ อะไรเอามาให้หัวหน้าๆ มาเสกเอาเฉยๆ นี่ หัวหน้าจริงๆ ไม่เห็นไปเสกอย่างนั้น อย่างผมเป็นหัวหน้าผมไม่เสกนะว่าผมเป็นผู้ใหญ่กว่าหมู่เพื่อน ผมควรจะได้ฉันของดิบของตึกว่าหมู่เพื่อน ผมไม่ยินดีอย่างนั้นเลย ถึงไหนถึงกันอย่างนั้นละ อันนี้พูดได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ถึงไหนถึงกัน มากน้อยเหมือนกัน ให้เหมือนกันเลย จิตของเราอยู่กับหมู่กับเพื่อน ไม่ได้มาอยู่กับเรา เพราะสิ่งเหล่านี้มันเสมอกันเหมือนกัน ปากท้องมันเหมือนกัน ไม่ว่าปากเณรปากพระปากครูอาจารย์ ท้องครูท้องอาจารย์ท้องพระท้องเณร มันเหมือนๆ กัน ต้องให้มันเสมออย่างนี้ๆ เสมอภาค

เพราะฉะนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจึงไม่ให้มาขอผม ของมีไว้สำหรับทุกคน ใครมีอะไรก็ใช้ไปฉันไปอย่างนั้น เหล่านี้อย่ามาอยู่กับผมยิ่งกว่าที่จะให้หมู่เพื่อนได้รับความผาสุกสบายตามวิสัยของสมณะ แต่ไม่ให้ผิดวิสัยสมณะ...”

(แสงโลก แสงธรรม หน้า ๓๘๙-๓๙๐)

การช่วยโลก

“...เรื่องของพระก็มีเท่านั้น จะมาหึงมาหวงไว้เพื่ออะไร การหึงหวงไม่ใช่เรื่องของพระ เป็นเรื่องของกิเลส พระจะมาชำระกิเลสจะไปทำอะไรอย่างนั้น นี่หมดเท่าไรก็หมด จึงได้ว่าจ้างแหละ ช่วยอยู่ตลอดจนกระทั่งวันตายนั้นแหละ มันเป็นอยู่ในจิตอย่างนี้ อยู่แล้ว จะไปทำอย่างอื่นไม่ได้ ต้องทำแบบที่เคยทำนี่...เราไม่เคยมีเงินก้อนเงินสิ่งสม มีแต่เงินช่วยโลกเท่านั้น

เมื่อพระเณรเราพอเป็นไปแล้วก็ช่วยโลกหมด ถ้าพระเณรมีความจำเป็นอะไรก็เอา ผมไม่ได้ว่านะ ผมเปิดโอกาสตลอดเวลาที่ จำเป็นเราก็ก้อเช่นกับโลกเขาจำเป็น ทำไมจะไม่ถือเรื่องพระเรื่องเณรของเราจำเป็นเหมือนโลกเขาอะ เราถืออยู่แล้วอันนี้ ถ้าเมื่อพอเป็นไปอยู่แล้ว ที่ไหนจำเป็นก็เอาสิ ได้ช่วยไป มากอบโกยเงินไปอะไร ของเหล่านี้เป็นปัจจัยเครื่องอาศัยเท่านั้น ไม่หวังจะเป็นเนื้อเป็นหนังกับมันแหละ เอามันมาอาศัยพอให้เป็นเนื้อเป็นหนังขึ้นภายในการบำเพ็ญของตนเท่านั้น จะไปหึงไปหวงไปเห็นเป็นสาระแก่นสารอะไร ถ้าเห็นอะไรเป็นสาระแก่นสารเกิดความรักชอบติดพันกันเข้าไป ก็นั่นแหละมันเป็นไฟเข้ามาเผาเจ้าของ...”

(แสงโลก แสงธรรม หน้า ๒๖๒)

“...พระช่วยโลกไม่ได้ใครจะช่วยได้ พระไม่มีเมตตาใครจะมีเมตตา พระไม่เสียสละใครจะเสียสละ พระสั่งสมเสียเองหมดทำ เนอะฟังซิ โห ทำลายเจ้าของขนาดไหน เป็นพระสั่งสม ยิ่งตายแล้วมีเงินเท่านั้นแสนเท่านั้นล้าน โอ๊ย ฆ่าเจ้าของทำลายเจ้าของ ตายแล้วไม่มีอะไร มีแต่บริวาร ๘ นั้นละเทิดเจ้าของมากที่สุดเลย เด่นในศาสนาก็เด่น นั่นเรื่องมันอยู่ตรงนั้น ตายไม่มีอะไรมีแต่บริวาร ๘ เท่านั้นพอ ผิดกันกับพระตายมีเงินเท่านั้นมีเงินเท่านั้น

การช่วยโลกอะไรจำเป็น ๆ เราคิดว่าเหมาะสมแล้วเราก็ก้อทำ ๆ ๆ เรื่อยไปเลย ความจำเป็น ความทุกข์ไม่ถูกใครก็ดูดี เราก็ก้อพิจารณา เราก็ก้อทุกข์แล้วนี่ ถึงไม่ได้ทุกข์แบบเขาทุกข์นั้นก็ตาม ทุกข์แบบไหนก็คือทุกข์ ถ้าธรรมดาความทุกข์ปรากฏขึ้นใครจะไม่ต้องการความช่วยเหลือ มนุษย์เราหวังความพึงพิงพิงทั้งนั้นแหละ จึงต้องได้ช่วยกัน เรื่องสงสารนี่ละสำคัญ จำเป็นไปธรรมดาที่เป็นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นโดยหลักธรรมชาติ เป็นจากสงสารเป็นพื้นในหัวใจนี่สำคัญอยู่มากนะ ก็เหมือนอย่างเรามีความมุ่งหวังต่ออะไรอย่างมากมาย ความเสาะแสวงแสวงความคิดจะต้องคิดไปในแง่ที่นั้นมาก ความสนใจจะสนใจในสิ่งนั้นมาก เราต้องการสิ่งนั้นหรือจิตใจของเราหนักไปในทางนั้น มันจะสนใจในทางนั้นมาก

นี่ก็เหมือนกัน ความเมตตานี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญอยู่มากที่จะทำให้คิดในเรื่องต่าง ๆ ในการช่วยเหลือ เพราะฉะนั้นคำที่ว่าจะสั่งสมไว้เพื่อเป็นของเราเนี่ย แม้สตางค์หนึ่งผมพูดจริงๆ นะ พูดได้ถึงขนาดนั้นละว่าฉันเถอะนะ ว่าไม่มีว่างั้นเลย อย่าว่าแต่บาทหนึ่งเลย แม้สตางค์เดียวจะมาถือว่าเป็นของเราเนี่ยไม่เลย สำหรับเป็นความรักความสงวนที่จะว่าเป็นของเรานะ มีแต่ได้มา โนนอยู่โนนๆ ออกอยู่โนนแล้วตลอดเวลา ได้มาเท่าไรก็ฟุ้งๆ เลย ถึงหมดก็ยังฟุ้งอยู่ ไม่มีอะไรจะช่วยใจยังฟุ้งอยู่จะว่ายังไง ไม่ได้มาหาเจ้าของนี่ เจ้าของก็ดูชิบাত্রวันหนึ่งถ้าสักเท่าไร กินให้ตายมันก็ตายนี้ ผู้เขาทุกซ์-เขาทุกซ์จนจะตายนี้ ต้องคิดอย่างนั้นซิมนุษย์เรา...”

(สมถธรรม-วิปัสสนาธรรม หน้า ๑๕๘-๑๖๐)